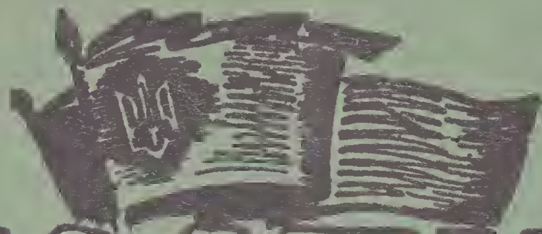

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

ОРГАН О. Д. В. У.

ЗМІСТ:

Рік X — ЛЮТИЙ, 1957 — Ч. 2 (98)

Видає; Центральна Управа Організації Державного Відродження України.

Головний Редактор — Зиновій Книш

Адреса Редакції і Адміністрації:

INDEPENDENT UKRAINE
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція застерігає собі авторське право друкованих в журналі статтей.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

Статті підписані повним іменем авторів є їх особистими думками і вони не конче мусять висловлювати думки Редакції.

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 30 центів. В Англії і Австралії — 2 шілінґи. В інших державах рівновартість 30 центів в перечисленні на валюту даної держави по обов'язуючому курсі.

Передплата «Самостійної України» виносить річно:

в ЗДА і Канаді — дол. 3,
в Англії і Австралії — 24 шил.,
в інших державах рівновартість дол. 3 в перечисленні на валюту даної держави.

INDEPENDENT UKRAINE
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine

Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Edited by the Editorial Board

Subscription in the United States and Canada $3.00 per year.

ДОПИСИ ДО «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

Як усі могли завважити, в «Самостійній Україні» мало вісток з життя нашої Організації. Вина в тому Відділів, що не надсилають звідомлень зо своєї діяльности і не виносять на сторінки журналу різних питань у зв'язку з можливостями пожвавлення нашого організаційного життя. Доручаємо нашим Відділам вибрати до Управи одного члена з обов'язком кореспондента, якого завданням буде тримати контакт з Пресовим Референтом Центральної Управи ОДВУ і засобляти його відомостями про життя й працю нашої Організації на місцях. Адреса Пресового Референта;

Mr. W. Nahirniak
3637 N. 50th Stt
Milwaukee, Wisc.

«Самостійна Україна»

Обов'язком кожного члена ОДВУ і БО є стати передплатником нашого пресового органу, «Самостійна Україна». Просимо допильнувати цього обов'язку й не обмежитися на тому, а подбати теж і про приєднання нових передплатників. Ціна передплати дуже низька, щоб уможливити кожному діставати наш журнал. Вона далако не вистачала б на покриття всіх коштів його, тому звертаємося з завивом до нашого членства, щоб воно підтримувало «Самостійну Україну» не тільки точним вплачуванням власних передплат і приєднуванням нових передплатників, але й пожертвами на пресовий фонд «Самостійної України».

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Заходами Наукового Товариства ім. Шевченка підготовляється до друку друга частина (гаслова) Енциклопедії Українознавства, що матиме 4 томи в 20 зшитках на 1600 сторінок. Цілість у полотняних обкладинках з охоронними картонами коштує дол. 50., можна сплачувати місячними ратами. Перший том виходить з друку на днях. Передплату приймає і дає всі додаткові інформації представник Видавництва, д-р Богдан Винар, якого адреса:

Dr. B. Wynar
P. O. Wynar
Denver 1, Colo.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Рік X ЛЮТИЙ, 1957 Ч. 2 (98)

НАШІ СПІВРОБІТНИКИ:

На цьому місті виводимо ґалерію співпрацівників «Самостійної України» — співтворців нашого світогляду і будівничих нашої політичної думки.

ВОЛОДИМИР МАРТИНЕЦЬ

Другий з черги редактор «Самостійної України» — Володимир Мартинець — відомий націоналістичний діяч, журналіст і публіцист.

Народився у Львові 15 липня 1899 року, там покінчив початкову й середню освіту. Вищу освіту здобував у Львові, Берліні, Празі й Парижі. В роках 1921-1923 студіював право в Українському Університеті у Львові. В Празі доповняв свої студії в чеській «Високій Торговельній Школі» в 1923-1926 роках і продовжав їх у Берліні в «Високій Школі Політики» в роках 1927-1929. Перебуваючи пізнішими роками в Парижі, студіює на філософічному факультеті відомого Сорбонського Університету в 1934-1936 роках.

Молодим хлопцем вступає як доброволець до «Українських Січових Стрільців», перебувши в рядах тієї військової формації 2 роки, від 1916 до 1918, коли то переходить до київських «Січових Стрільців». В роках 1918-1919 був півсотенним у штабі «Холмсько-Городельського Коша ім. Симона Петлюри».

Після повороту з визвольної війни кидається в вир суспільного й політичного життя у Львові, де зокрема на студентському ґрунті стає одним з визначніших тоді провідників студентського життя. Був це час боротьби за «Українські Високі Школи» (УВШ), знані в українській громадськості і широко за границею під назвою «тайного українського університету» у Львові. Ставши в 1920 році Секретарем «Академічної Громади», Володимир Мартинець переймає економічний реферат в «Українській Крайовій Студентській Раді» (УКСР) і входить у склад «Кураторії Українських Високих Шкіл» у Львові — все в роках 1921-1923.

Переїхавши на студії до Праги, якийсь час продовжує ще свою діяльність на студентському полі як віцепрезидент і економічний референт «Центрального Союзу Українського Студентства» (ЦЕСУС) в 1923-1924 роках.

З інших його становищ у громадському житті треба згадати, що в роках 1941-1944 у Львові був він Головою «Спілки Українських Журналістів» і директором «Літературно-Мистецького Клюбу» в роках 1942-1944, єдиної трибуни вільного українського слова, хоч і в обмежених рамах, у суворій дійсності гітлерівської окупації у Львові.

На еміграції стає провідником одного з найбільших таборів «переміщених осіб», що його сам зорганізував у Карльсфельді в 1945 році. Тепер Володимир Мартинець — член Президії «Комітету Українців Канади» і Голова «Мистецької Комісії» при «Культурно-Освітній Раді» КУК.

Засвоївши собі націоналістичний світогляд ще в атмосфері середньошкільної молоді в роках безпосередньо перед першою світовою війною — покоління, що дало нам пізніше сотні й тисячі молодих старшин українських визвольних збройних сил — і скріпивши його в роки революції і визвольної боротьби 1917-1920, Володимир Мартинець, як багато його товаришів і сучасників, стає членом «Української Військової Організації». В Празі він — членом «Групи Української Національної Молоді» в роках 1925-1928, одної з організацій, що влилася пізніше в ОУН. В тому часі стає в УВО референтом пропаґанди в Начальній Команді і стоїть на тому пості безперебійно від 1927 до 1933 року. Бере жваву участь у політично-

організаційній дискусії, що підготовляла організаційну й ідеологічну плятформу пізнішої «Організації Українських Націоналістів».

Був одним з організаторів першого «Конґресу Українських Націоналістів» у 1929 році і його секретарем. Від 1929 до 1954 року Володимир Мартинець — член «Проводу Українських Націоналістів» (ПУН) і рівночасно Генеральний Прокурор ОУН в роках 1929-1941. Після звільнення Західньої України з-під большевицької окупації Володимир Мартинець продирається до Львова аж з далекого Парижа, займаючи в ОУН на цей час пост члена триособового Секретаріяту ПУН і стає Провідником ОУН на Західньо-Українських Землях в 1941-1942 роках.

Як політичному діячеві, довелося Володимирові Мартинцеві познайомитися з ворожими тюрмами по всій соборній Україні. В 1918 році він в'язень Лук'янівки в Києві. В році 1919 перейшов він через польські тюрми в Бересті над Бугом, Варшаві й Лодзі. Ділить долю інтернованих товаришів-вояків у таборах Щипйорно-Слупце, а потім у Ланцуті. В році 1927 приїжджає до Львова з таємною політичною місією від Начальної Команди УВО, тут схопила його польська поліція і запроторила в тюрму при вул. Баторого, після чого ставав він перед польським судом у Львові в 1928 році. В 1933 році арештує його чеська поліція, що переводила тоді нагінку на діячів ОУН у Чехословаччині. Накінець, у 1944 році попадається він разом з деякими іншими членами ПУН у руки Ґестапо, сидить у ґестапівській тюрмі при вул. Лонцкого у Львові і пізніше в концентраційному таборі в Бретц.

Як журналіст, Володимир Мартинець широко відомий не тільки в націоналістичному русі, але й у всій українській громадськості. У Львові редаґує він «Наш Шлях» у 1922-1923 роках. В Празі бачимо його начальним редактором знаменитих націоналістичних органів, що клали підвалини ідеології українського організованого націоналізму, а саме «Національної Думки» в Празі 1926-1927, «Розбудови Нації» від першого до останнього числа в 1928-1934 роках і «Сурми», що виходила від 1927 до 1933 років переважно в Кавнас на Литві.

В Парижі Володимир Мартинець головним редактором тижневика «Українське Слово» від 1934 до 1940 року, коли то, з приходом німців до Парижа, «Українське Слово» добровільно припинило свою появу. Від 1949 року в Канаді по сьогодні — співредактор «Нового Шляху». Приїхавши до Вінніпеґу в січні 1949 року, Володимир Мартинець перебирає редакцію «Самостійної України» і веде її до кінця року, коли перенеслася вона до Чікаґо в ЗДА. В тому часі, за редакції Володимира Мартинця, «Самостійна Україна» виконала велику освідомно-політичну ролю серед українців на американському континенті, здобула собі популярність і морально-політичний капітал, що ним користується досі.

Як публіцист, Володимир Мартинець належить до найбільш плідних авторів у цілій історії українського націоналістичного руху. Поминаючи його понад 4.000 статтей у всяких націоналістичних періодиках, він автором 18 книжок: «Замітки для майбутньої конференції українських націоналістів», «Реальна чи визвольна політика?», «Хто мав причину вбити полк. Отмарштайна?», «Забронзовуймо наше минуле», «За зуби й пазурі нації», «Жидівська проблема в Україні», «Між Кобринем і Берестям», «Університет у катакомбах», «Бретц — німецький концентраційний табір» (два видання, в Німеччині й Бразилії), «Українське підпілля — від УВО до ОУН», «Ідеологія організованого й т. зв. волевого націоналізму, «Шляхом таборів ДП», «УВО», «Конспірація», «Війна й революція», «На вічну ганьбу Польщі», «Під румунським постолом.»

Праці Володимира Мартинця визначаються темпераментом у політичних писаннях і живістю розповіді в мемуарах. Перо його гостре й огнисте, зокрема в полеміці, він майстер у політичній дискусії, де треба підхопити слабе місце противника. Для історії українського націоналістичного руху велику вартість має його праця «Від УВО до ОУН» — перша з тієї ділянки в нас. Як зачуваємо, в теці Володимира Мартинця лежать ще деякі недруковані праці і було б шкода, якби не вийшли вони в світ.

БОЛЬШЕВИЦЬКИЙ ГЕРБ

Символіка цього ґерба для українців сьогодні цілком ясна: московський молот у дребезґи розбив український серп. Викувати його назад не зможе ні самий плуг ні хрест, тільки СВІЙ меч і молот.

Д-р Юліян Вассиян

УКРАЇНСЬКА МІСІЯ

Покищо ми, українці, маємо тільки одну місію: стати сильнішими і кращими, як ми є.

Д-р Юліян Вассиян

Володимир Мартинець

"СУРМА"

Цього року минає 30 літ від появи першого числа «Сурми», органу «Української Військової Організації», що відограв величезну ролю в революціонізації настроїв української громадськости, зокрема молодого покоління на переломі 20-их і 30-их років нашого століття. В зв'язку з тим передруковуємо розділ з книжки В. Мартинця «Від УВО до ОУН», де він пише про «Сурму», як колишній її начальний редактор.

Я приїхав до Берліну в період, що його можна б назвати переходовим у діяльності Начальної Команди УВО. Був не то застій, не то нез'ясованість, щось так, як, перебувши хоробливу кризу, організм не набрав ще сил для повного розвитку. Бо УВО була по кризі, але ще не було ясним, як піде дальший її розвиток.

По обговоренні справи зо мною і з Канцлером, 1) полк. Коновалець передав мені редакцію «Сурми», офіційного органу УВО. Ми устійнили спільно напрямні: «Сурма» повинна оголосити цілу низку ідеологічно-політичних статтей, унятих у певну систему. Передусім треба з'ясувати цілу проблематику соборности — отже повинні бути статті проти історичних орієнтацій на Польщу й Москву, зокрема проти радянофільства й большевизму-комунізму, проти автономізмів і угодівства, а угрунтування ідеалу Самостійної й Соборної Української Держави, спертого на принцип власних сил. Далі мали йти статті про визвольні рухи інших народів і цикль статтей на військові теми. Вкінці мали б бути вишкільного характеру статті про конспірацію побіч інформативних статтей. Ввесь цей матеріял розподілено передусім між нас чотирьох: Коновальця (ідеол.-політ. статті), Канцлера (визвольні рухи), Ярого (військові) і мене (інші).

Досі вийшло три числа «Сурми», редаговані — перше число д-ром Ґижею, а два інші Канцлером. Тепер перебрав я редакцію «Сурми», не припускаючи тоді, що буду її редагувати вісім років, до останнього її числа.

Віра 2) писав статті наперед «набрудно» і тоді читав мені, деколи ще й Канцлерові. Ми обговорювали їх, я чи канцлер робили завваги, і Віра, зробивши відповідні зміни, диктував статті на машину, передаючи їх мені. Віра дав низку статтей принципового характеру — зокрема про становище УВО до Польщі й Москви — дуже добре обґрунтовані. Він писав ясно, логічно й переконливо, і його статті майже не вимагали редакційної виправки.

Канцлер розпочав цикль статтей про визвольні змагання фінів, а потім про ірляндців. Статті в продовженнях уміщувано в поодиноких числах, однак у кожному числі була своєрідна цілість, бо вважали ми на те, що не кожний читач зможе правильно отримувати всі числа підпільного органу. Хоч Канцлер на ділі реферував перечитані ним книжки, все ж таки він так обробляв теми, щоб якнайкраще виходила подібність нашого становища й боротьби до колишнього становища чужих, не так давно поневолених народів. Бо ж подібне становище накидало подібні методи боротьби. Канцлер передавав мені статті вже переписані на машинці «начисто», хоч нераз зраджували вони поспіх в опрацюванні.

Яри передавав мені свої статті завжди вчасно, з точним додержанням визначеного йому розміру й переписані на машинці. Але в німецькій мові. Отже мусів я їх перекладати й переписувати на машинці. З його статтей на військові теми я був завжди задоволений, стиль був простий і ясний, зміст зрозумілий навіть для мало письменної людини, а тема настільки добре опрацьована, що не вимагала ніякої редакційної виправки.

До речі, ми мусіли брати на увагу, що «Сурму» — популярний орган, призначений для широких мас — будуть читати в великій, а то й у переважній, частині також мало письменні люди, а це вимагало відповідного способу його редагування: не спрощення змісту, а подання його в приступній для кожного формі, однак разом з тим у такій формі, щоб вона своїм примітивізмом не відкидала високо освічених людей, які також мали бути читачами «Сурми». Писати так, щоб задовольнити ці суперечні вимоги, це одна з найбільших труднощів журналістичного вміння. І цікаве те, що статті полк. Коновальця, Сеника-Грибівського і Ярого, що з них ні один не був фаховим журналістом (тільки згодом Яри виявив склонність до цього) відповідали вповні цим вимогам.

Зате в протилежності до цих статтей статті Степняка (Чучмана) журналіста з «набитою рукою», вимагали настільки редакційної виправки й справляли стільки клопоту, що я зрікся його допомоги, до речі, ним самим запропонованої. З Степняком узагалі щось тяжко йшли мені діла.

Однак більше клопоту ніж редагування «Сурми» справляло видрукування числа. Уявіть собі друкарського складача-німця, що не розуміє ні слова по-українськи, що не тільки не вміє читати по-у-

1) Омелян Сеник-Грибівський

2) Полк. Євген Коновалець

країнськи, але не знає значення поодиноких літер; і що йому дають складати український часопис. Так було з «Сурмою». Вона була нелеґальним органом; в жодній державі не можна було б дістати дозволу на його видавання. Коли б УВО мала фірмувати леґальну «Сурму», то наперед мусіла б сама бути визнаною правною особою в розумінні законодавства даної країни. А це було виключене. А вдодаток непотрібне й небажане з уваги на мотиви конспірації: не було доцільним показувати пальцем, де виходить орган, на те, щоб вороги легше вжили заходів для його недопущення до краю, а то й ліквідації за кордоном. Тому треба було створити вигляд, що «Сурма» виходить... у краю. А вже зовсім не було бажане прозраджувати, що вона виходить у Німеччині. І то не тільки тому, щоб не дати змоги ворогам зайвий раз сісти на улюбленого пропаґандивного «німецького коника», мовляв, українська справа це німецька інтрига, але й з уваги на те, що Начальна Команда УВО була на терені Німеччини: не треба витворювати забагато труднощів нараз.

Однак виявилися великі перешкоди. Українські друкарні в краю та їх шрифт були під контролею, і було б великим риском друкувати в них «Сурму»; а вже виключеним було б робити це систематично, кожного місяця, і впродовж довшого часу. Спроваджувати до краю для «Сурми» спеціяльно друкарню, було б і коштовне, і не менш рисковне діло і справляло б багато клопоту саме з уваги на конспірацію та затруднення в ньому фахових друкарських сил. Але й за кордоном діло не виглядало рожево. Українських друкарень взагалі не було в жодній державі. Були тільки українські черенки й матриці в чужих друкарнях, та ще й у мінімальній кількості. А тому з одного боку вони були сильно навантажені працею, а з другого їх загально знаний шрифт був уже розконспірований. А найважливіше, не так легко було б добитися від них друкування нелеґального органу: бо «Сурма» була б нелеґальна не тільки на рідних землях, але й мусіла б друкуватися нелеґально.

І ось тут випадково навинулася німецька друкарня Ґрефе, саме та, де друкувалася ОЕК 3). Вона мала в невеликій кількості ручний український шрифт, і про це, крім нас, ніхто не знав. Тому то ніхто з українців нічого не друкував тут. Це були надзвичайно сприятливі моменти! Тільки ці складачі! Це також була причина, чому ніхто з українців тут носа не показував. Складали вони, не розуміючи ні слова, ні букви, фотографічно-зоровим способом: бачить у манускрипті знак форми нпр. «д» і такого знаку шукає в касті. Таким способом кожний з нас міг би складати китайський текст. Розуміється, по такому складанні, я читав текст, також не розуміючи ні слова: що друга-третя літера була хибна. В висліді того треба було робити незчисленну кількість друкарських коректу, і це мало такий вислід, що, втративши терпець, я сам став за друкарський верстат і сам робив коректу — це було значно скоріше, ліпше й спокійніше. Хоч уперше в житті робив це. Але разом з тим у мене дозрівала рішуча постанова за всяку ціну перенести друк «Сурми» деінде, найкраще взагалі з Німеччини щодалі.

... З переходом «Сурми» до Кавнасу, від мене відпало доволі технічної праці (друкарська коректа, ломання числа), що перейшла на сот. Бартовича. Я пересилав йому переписані на машині та точно виміряні щодо розміру (на 8 або 12 сторін друку формату 4) та остаточно зредаґовані до друку матеріяли з вказівками щодо порядку статтей і «ломки», і на цьому моє завдання кінчалося. Рештою займався сот. Бартович включно до висилки «Сурми» до поодиноких осередків.

До еміґраційних осередків в Европі й за океаном висилалася призначена кількість примірників поштовими посилками безпосередньо на заподані експонентами УВО адреси. Розуміється, ніхто з тих адресатів не прозраджував, звідки дістає «Сурму». Адреси були будь приватних осіб, будь різних інституцій, при чому вони мінялися, щоб не звертати уваги поштової і поліційної влади. Посилки були вагою до двох кільограмів і творили рульони настільки стиснуті й опаковані, що треба було б їх роздирати, щоб перевірити пакет. З посилками до еміґраційних осередків не було великого клопоту: їх не було багато, і вони не були великі.

Гірше було з посилками призначеними для крайових теренів. «Сурми» друковано тоді приблизно 10.000 примірників, отже це був найбільший тодішній наклад з усіх українських часописів по цей бік Збруча. Однак це було далеко до покриття запотребування, що його можна було порівняти до бочки з дірявим дном. «Сурми» можна було б друкувати 50.000 а то й 100. тис. примірників і ввесь цей наклад розходився б. Треба підкреслити, що з уваги на труднощі, зв'язані з підпільними умовами, годі було при кольпортажі «Сурми» застосувати такий порядок, що при леґальних часописах, цебто визначити продажну ціну, висоту передплати і т. д. Тому за «Сурму» визначено добровільні датки, що йшли на організаційний фонд. Отже на ділі «Сурма» була єдиним у світі українським даровим часописом. Однак не ця даровість була причиною її поширення. Бо в тому часі, коли всі без вийнятку леґальні часописи й журнали були будь з правила дефіцитні, будь ледве клигали, обмежені до накладу 1000 примірників, а вже в найкращому випадку до кількох тисяч накладу (як «Діло» чи «Новий Час»), «Сурма», оця дарова «Сурма» приносила стільки добровільних пожертов, що не тільки само-

3) Ост Европеїше Кореспонденц.

оплачувалася, але покривала велику частину організаційних видатків. Своєрідний парадокс: єдиний даровий часопис був, мабуть, також єдиним грубопоплатним часописом. Отже економічні моменти наказували збільшення накладу, і він таки постійно, кожного чергового місяця, зростав.

Але до обмежень накладу змушували інші моменти. Переважна більшість накладу «Сурми» ішла на рідні землі. Наперед висилалися з Кавказу поштові посилки, оці рульони, до кількох пунктів за кордоном — Данціґу, Праги й Берліну — звичайно по черзі. Звідси йшли вони далі до Тешина й на Закарпаття. До речі, на Закарпаття висилалися більші пакунки на адресу знайомих гуцулів; далі вони або наші зв'язкові заносили їх до умовлених колиб, положених над границею і там закопували; потім приходили наші зв'язкові з Польщі та їх забирали. Але також зв'язкові перетранспортовували посилки «Сурми» безпосередньо через границю, одні на Буковину, інші на другий бік польського кордону. Там перебирали їх кур'єри УВО і перевозили залізницями в розпорядження Крайової Команди УВО. Так само кур'єри перевозили посилки з Тешина. Крайова Команда розсилала «Сурму» окремими післанцями до окружних і повітових осередків, а ці розподіляли їх на місця призначення. Це був довгий процес, деколи — як при транспорті через Карпати — утяжливий, а в усіх випадках небезпечний і з постійним риском попасти в руки чеської, польської і румунської поліції. Розуміється, що більшим був наклад, то більше було транспортових труднощів. Отже коли інші моменти (економічні, потреба пропаганди, організаційний і т. д.) промовляли за якнайбільшим накладом, то конспіративний момент, навпаки, промовляв за якнайменшим накладом, а точніше за якнайменшим обсягом і вагою накладу.

І ось Грибівський і тут знайшов вихід. Він дістав звідкись часописний збірник колишньої підпільної російської організації «Народна Воля», що його, до речі, я дуже пильно простудіював. Коли я звернув увагу на зміст, канцлер — на папір, на тоненький, бібулковий папір, що на ньому часопис був друкований. Недурно прийнялася в підпілля назва «бібула» на означення підпільної літератури.

По довгих заходах вдалося нарешті Канцлерові знайти джерело постачання подібного паперу, і від тоді наклад «Сурми», призначений для краю, друковано на бібулці. Це був дуже доброї якости і тому також дуже дорогий папір, тонісінький як цигаркова бібулка, а разом з тим не пропускав він друку на другий бік. Він уможливив значно збільшити наклад, бо коли досі до рульону йшло коло 100 примірників «Сурми», тепер вміщалося кількасот примірників.

Крім того він уможливив ще один рід посилок: в звичайних листах. Такі листи з кількома примірниками «Сурми» висилано на низку різних адрес на різних теренах. Правда, листові оплати були високі, але зате була безпека транспорту. Щоб не звертати уваги польської поштової влади на численні посилки, висилано листи з різних країн і не всі одного дня. Офіційно цензури листів у Польщі не було тоді, тільки таємно контрольовано листування підозрілих осіб. Але таких адрес ми самі уникали.

Треба додати, що «Сурму» висилано поштою зовсім не на прохання адресатів. Можливо, що дехто собі цього не бажав, бо посідання «Сурми» наражало на тюрму; посідання й переховування, але не саме отримання; бо за саму посилку. вислану проти волі, ніхто не міг бути караний. Розуміється, хто боявся, міг навіть без перечитання знищити посилку. З цим ми рахувалися. Але рахувалися також з тим, що інші — напевно переважна більшість — перечитають «Сурму» і передадуть примірники далі. «З рук до рук! З хати до хати!» — такий був заклик на титульній сторінці. І як правило — один примірник «Сурми» читали десятки, а то й сотки людей, аж до повного знищення примірника. Така вже людська психіка — заборонений овоч смакує. І тому, що це підпільний, заборонений орган, що його посідання зв'язане з риском, «Сурма» цікавила, її просто видирали з рук, передусім молодь.

Отже методою «з рук до рук» досягалися ті самі висліди, що при збільшенні накладу. «Сурма» була не тільки часописом з найбільшим накладом, але число її читачів багато разів перевищувало число накладу. При переході на бібулковий папір наклад «Сурми» значно збільшився. Нажаль, не можу подати, до якого найвищого накладу дійшла «Сурма».

Вся проблематика паперу, висоти накладу, транспорту і кольпортажу зосереджувалися в руках Канцлера. Сот. Бартович займався друкарнею і першою розсилкою числа. Що ж до редакційної сторінки, що перебувала в моїх руках, то вона справляла відносно найменше клопоту й забирала найменше часу. А втім я не міг присвячувати багато часу «Сурмі», бо мав ще обов'язки в ПУН і в редакції «Розбудови Нації». Коло постійних співробітників було усталене; в означений день вони віддавали мені свої статті; були ще й статті принагідних співробітників, зокрема письменників, що надсилали вірші й нариси з підпільного життя. Безпосередня чинність складання числа забирала мені приблизно три дні, деколи більше, а деколи й два дні. Сюди входила виправка чужих статтей, писання своїх і висилка їх з вказівками до сот. Бартовича.

Я писав одну статтю на актуальні теми, другу з ділянки підпільної праці, далі «хроніку» і рубрику «різне», а врешті, при потребі, полемічні статті і пресові відклики. Але на ділі підготова «Сурми» забирала мені далеко більше часу. Бо поки щонебудь написати, треба було якусь книжку перечитати, а передусім переглянути гору часописів і журналів. Я читав усю українську пресу з Галичини, Закарпаття й Буковини та еміґраційну, зокрема заокеанську. Це забирало багато часу.

«Поблажливість альянтів уже спонукувала Совєтський Союз до політики обмеженої аґресії, в якій стрінули вони замало дійсного опору. Це просто історичний факт. Хоч такий же факт і те, що дальший поступ комуністичної програми завоювання світа був би настільки небезпечний, що не міг би з ним погодитися вільний світ. Мимо того, навіть у такій перспективі, в останніх кількох тижнях відповідальні альянтські речники неоднократно запевняли, що в розв'язці інтернаціональних проблем у ніякому разі не вільно вживати сили.

Мусимо собі здавати справу з того, що совєтські провідники, зокрема в обличчі єучасної внутріішньої ситуації в них, могли б уважати ці запевнення чеком ін блянко. Як московці насправді розуміють таку методу дипломатії, можемо бачити і з їхніх слів і з діл.

Вислідом такої політики для пробуджених народів,що прагнуть відзискати волю, може бути тільки знеохочення. Всі вони дивляться на Америку як на останню свою й найбільшу надію — як на правдиве джерело людської волі й демократії.

Одначе вони знають теж, що в історії багато народів піднялися до могутности, а потім занепали, коли розбагатіли. Якби це мало трапитися Злученим Державам — або якби комуністи і їхні жертви тільки подумали б, що це вже сталося — наслідки були б фатальні.

Сьогодні в Мадярщині патріоти й патріотки боряться і гинуть за волю точно так само, як американці перед 180 роками. Одначе можливість продовжувати боротьбу гасне в них з кожним днем. І це не є зиском для вільного світа. Навпаки, здавлення їх хороброго спротиву ще раз підтверджує лекцію, що її від тридцяти літ повторяє комуністична тиранія, а саме, що якимсь чином удається Совєтському Союзові, помимо всіх перешкод, іти наперед у підбою світа в той час як демократії «закладають рішучий протест» для вибілення свого сумління.

Єдиний можливий спосіб розв'язати проблему комуністичної аґресії, це здобутися на відвагу протиставитися їй силою. Яка б не була ціна опорові, ціна занедбання його може бути ще вища.)*

Устійнився звичай думати, що скільки разів комуністи кидають свої армії через чужу границю, то це є «пожалування гідна ситуація». Натомість, якби демократії післали своє військо на оборону — то це вже невиносний риск започаткування нової світової війни.

Коли ті, що визначують політику вільного світу, говорять, що нема альтернативи миру — вони висказують тільки свої власні глибокі переконання. Але не висказують вони переконання Москви.

Для московських ушей — і для напружених ушей уярмлених жертов комуністичної тиранії — *це значить лише, що визволення і навіть хочби тільки оборона намічених жертов можуть видаватися невартими риску.*

Чи така політика достатньо може ґарантувати мир? Це скоріше заохота до аґресії, що може змусити вільний світ до боротьби — можливо, коли вже буде за пізно.

(Сінґман Рі, Президент Республіки Південньої Кореї, — з новорічного інтервю американському тижневикові «Ю. С. Ньюз енд Ворлд Ріпорт»)

*) *Підкреслення редакції.*

Д-р Юліян Вассиян

ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ*

Українська історія, — беручи найширші межі поняття, — як наука, недавно почалася. Першу справжню її концепцію дав М. Грушевський. Його твір за слабо підкреслює державницько-політичний бік, зате основніше зупиняється на історії української літератури й культури. Сьогодні вже зарисовуються межі поодиноких царин історії, що повинні стати предметом якнайшвидшого досліду. Передусім праісторичний підклад нашого минулого з боку мовного, етнічного, суспільного і релігійного. Взагалі, питання праісторії повинні дістати певне законне оформлення. Зрозуміло, що в міру поступу дослідженого матеріялу, дані ділянки треба включати в обсяг історії і тим самим пересувати межу праісторії постійно назад. На всякий випадок потрібно з'ясувати остаточно староруський Олімп на ґрунті ширшого кола загально-слов'янських релігійних понять і дійти порівняльним шляхом до якихсь синтетичних висновків. Хочби треба було зупинитись на твердженні релігійної анемії слов'янських племен та обмежитися до докладнішого дослідження звичаїв, побуту й пісні, — то такі перспективи не повинні нікого бентежити і спроваджувати на манівці фантазії, вигадок і гіперболічних інтерпретацій. У царині мови на першому пляні стоїть штучно сконструйована теорія праслов'янської мови, потрібної і вигідної московським мовознавцям у цілі єдности московської мови з українською. Статейні дискусії не можуть рішити питання, потрібно наукової монографії з українського боку, тим більше, що наше походження має всі дані перемогти арґументально в цій справі.

Загальна історія Михайла Грушевського не передає вже сьогодні існуючого стану наукових дослідів для окремих періодів. Найперше — норманська й антинорманська теорія. Література цього питання значно зросла в останньому часі й ледве чи вдалося б сьогодні витримати тезу нашого історика. Рух норман на південь західніми й східніми шляхами — безсумнівний. Зрештою аналіз першого періоду київської державности виказує, що хоч би вже в літописних оповіданнях спад расовости в діяльності членів перших Рюриковичів. Останній правдивий вікінґ — Святослав, про якого маємо кілька висказів у літописах, що характеризують його духовий портрет декількома словами. Однак Святослав з державницького погляду думання є скоріше неґативним явищем, бо занадто піддався завойовницькій стихії свого характеру, не зважаючи на кожночасне закріплюван-
редку. Властиво великодержавну добу Києва мож-
ня вихідних позицій, т. є основного київського осена б рахувати від Володимира (клясичний період), бо його осяг кордонів держави на той час дійсно був надзвичайний. На особі самого Володимира можна відкрити вже дуже видатний ухил у бік місцевої психіки, то значить, ствердити втрату виразистости варязького стилю. Він не так витриманий, як у попередників. Вправді особа Великого Князя в початках стилізована рисами суворости, дикости, брутальности, непогамованої пристрасти, однак після прийняття християнства ця первісна самовладна (самодержна) натура чудесним впливом нової віри перетворюється якось цілком нагло в протилежний тип людини: ласкавої, щедрої, милосерної, контемплятивної, прихильної культурі й освіті. Отже в висліді — портрет найбільшого українського монарха з подвійним обличчям Януса. З правого боку — переможний Марс-варяг, з лівого — милосерний християнський владика, покровитель культури й освіти. Цей другий бік зраджував сліди наміреної стилізації пізнішого часу, що зв'язував особу Великого Князя з внутрішнім розвитком культурного життя, якого найвищий рівень спадає до часів Ярослава «Мудрого». «Ясне Сонічно» — скільки ж у тих двох словах української душі, з-прадавна схильної до здрібніло-пестливого стилізування дійсности! Емоційно-мистецький духовий первень українства, ця його основна устроєва праформа вже тут зазначилася цілком ясно. А як вона відбиває при північно-суворих постаттях перших варягів-князів! Як мала ясноголова дитинка при закутому в залізо лицарі. Так оця сповидна маловажна приставка до імени Володимира Великого зазначує з одного боку далекі від себе світи, — північний, варязький і південний, місцевий — а з другого вона голоситься як первенець тієї лірично-музичної стихії української душі, що найсуворіші постаті нашої воєнної історії перестилізовує до непізнання в своєму дусі дитинної наївности й здрібнілости.

Проблема варяжства — пекуча. Її треба не тільки ствердити, як історичний факт, але насвітлити докладно її ролю та форми впливів в утворенні людського типу на наших землях у давні часи. В зв'язку з упадком київської держави насувається сучас-

---

*) З недрукованої посмертної спадщини. Стаття писана в 1934 році тому, можливо, покійний автор пізніше перемінив деякі свої думки. Проте, друкуємо її тут точно так, як написана вона була в оригіналі.

ному українцеві низка рефлексій, яких гострота не зносить дотеперішнього рівнодушно-невтрального відношення. Наші часи домагаються рішуче підкреслення первнів мужеськости й героїчности в подіях та особах рідного минулого. На долю традицій припадає в наш вік залізної льогіки сили роля допомоги при творенні сучасного типу людини з лицарським обличчям рішучого простотою духа й готовістю пробоєвого чину. Короткі нариси староукраїнської історії присвоюють українським юнакам уяву, що київська Русь-Україна була свого часу найбільшою державою майже в цілій Європі. Звідкіля ж так наглий упадок її державної й культурної величі? Які гріхи предків занапастили світлі можливості нашого історичного життя, між якими не виключена була ідеє переємства політичного верховодства в південно-східній Європі та продовжування там місії середземно-морської цивілізації. Критичний темперамент сучасности з небувалою нагальністю вдирається в найдальші глиби минулого, в якому осуджує все неспівмірне зо своїми ідеалами та яскраво підкреслює психологічні подібності з власним характером. Ситуація українського життя домагається сьогодні надзвичайного скріплення волевих емоцій у людині, щоб у короткому часі виховання кинути на кін історії готову армію, одушевлену запалом великого чину. Їй потрібне велике минуле з героїчними славами воїнів і полководців, щоб мати за собою певне моральне опертя — рацію продовження традиції, ступання слідами предків. У такому душевному наставленні доби нема місця для антинорманських теорій, навіть якби вони мали очевидну перевагу доказів по свойому боці. Українська сучасність потребує мати в свойому історично-державному зв'язку «варязький ініціял». Тим більше, що історична критика не може його нині заперечити, якщо не хоче наразитися на закид неповажности. Отже опрацювання першого періоду державности київської Руси-України мусить поставити в чоло досліду недвозначне окреслення того психічного й антропологічного характеру взагалі та расовий первень варяжства зокрема. На його занепаді й розпущенні в місцевому морі треба відмічувати поступневе ослаблювання моральних остой державности, що впала вкінці під ударами могутніх степових полчищ. Власне тут насувається окреме питання етнічного й психологічного складу київської держави. Традиційних перелічень кільканадцяти племен зо скупою їх характеристикою не вистачає, щоб сконструювати демографічну карту старої Руси. Так само дуже скупі відомості щодо її мовного характеру, бо книжка, літературна мова майже нічого не пояснює в царині духового життя, чи пак будови характеру, вдачі, звичаїв. Різнорідність племен та їх мовних особливостей, що їх треба б бодай дедуктивно устійнити в характері співчинних елементів, повинна послужити інтуїції української історіографії головною основою до вирішних висновків про причини розпаду київської держави. Виявилося б, правдоподібно, що за велика психологічна різниця підбитих племен і за мала комунікаційна праця між ними ледви впродовж кількох десятків літ не могла витворити підложжя внутрішнього злиття згаданих племен і тому відосередня сила мусіла вкінці в добі безнастанніх зовнішніх нападів заважити на користь розпаду. Однак ствердження впливів племінно-психічних різниць на долю київської держави це не одинокий предмет уваги історіографії. Вони повинні мати велике значення при розгляді сучасного національного характеру українців, в яких душі покутує багато суперечних мотивів далеких до себе расових первнів, що до сьогодні діють якби збереженою енергією первісного свойого ритму. В цьому відношенні не на останньому місці в українському характері стоять впливи всіх кочових орд, що залишили — наприклад, татари — наглядні фізичні сліди в органічній царині українського національного типу. Устійнення найбільш правдоподібних психо-расових і племінних складовин у горнилі історичного життя на українських землях послужило б матеріялом для побудови головних відмін національного характеру.

Містика азійського степу — це велика, окрема тема, що її майже не заторкнула до сьогодні українська історіографія. Найважніший тут момент — сама боротьба з погляду кочової й осілої техніки війни. Український читач тієї історичної епохи повинен мати можливість зрозуміти фактичні причини перемоги й погромів українського війська. Метода дотеперішнього загальникового оповідання не вистачає. Між іншим досліди в цьому напрямі мали б устійнити, наскільки захитання київської держави спричинили безпосередньо напади кочовиків та наскільки їх упадок посередньо залежав від внутрішньої несуцільности населення, політичного партикуляризму, персональної політики князів і т. і. Зокрема вплив крови різних кочових первнів на створення антропологічного типу українця творить преважний предмет порівняльних студій, що відкрили б сучасникам вгляд у містерії власної душевної історії.

Вплив античного світу, зокрема геленістичного, через призму прийнятого з Візантії християнства, заслуговує на окрему широку працю. Почínаючи давньою грецькою колонізацією берегів Чорного Моря, а кінчаючи взаєминами візантійського цісарства з княжою Руссю — ось циклічна цілість, в якій стикаються два світи, такі відмінні й далекі від себе, як юнацький і старечий вік людини. Ця тема могла б вияснити, чому територіяльна політика Великих Князів київських не знайшла вислову бодай в ідеї перейняти спадщину східньо-римського цісарства, як це значно пізніше зробила напів-азійська Москва. Проблема візантинізму, що набирає

сьогодні щораз більше актуальности, може бути розв'язана тільки в органічному зв'язку з епохою близьких культурних і політичних взаємин з цісарською Візантією. Уривкові статті не вистачають, щоб унагляднити сьогодні живучість візантійства або доказати його внутрішню глибоку гетерогенність (відрубність) від азіято-фінського комплексу в московському православ'ї

І останньому питанню в цьому першому періоді української історії, а саме появі мусулманства в Царгороді повинна бути присвячена окрема черга дослідних праць. Без ґрунтовного пізнання причин упадку східньо-римського цісарства не зрозуміємо пізнішої нашої історії часів гетьманщини, в якій Туреччина відограла надзвичайно важну ролю. На нашу думку, упадок Візантії був наслідком попереднього упадку київської держави, що з природи речі була призначена до спадщини по Візантії. Історія взяла б цілком інший принцип розвитку, якщоб над Босфором утвердили свою владу київські володарі, тоді не було б цілком місця на турецький «історичний клич» в Европі, що тривав майже чотири століття.

Всі ці питання не заступлені в наукових позиціях української історіографії, як докладно просліджені та з українського становища оцінені епохи. Їх побіжна й загальникова характеристика не заслугує на назву наукової студії. Оповідання на зразок давніх літописів, чи короткі статті, що є скороченнями чужих праць, не можуть виставити українській історіографії свідоцтва зрілости. Грушевський виконав епохальну працю, бо він перший піднявся дати загальний курс української історії. Після нього стоїть на черзі **поглиблення** до можливих меж всебічного досліду окремих діб історії. Будуть це монографії, з яких майбутній історик дасть суцільну синтезу цілого українського минулого та виклад його символіки. Бо вкінці подібно як життя одиниці, так і життя народів, рас і культур узмістовлюється прозоро в **кількох символах.**

Ірина Книш

ПЕРШЕ ЖІНОЧЕ УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО В КАНАДІ

(До сорокліття українського жіночого руху в Канаді)

В минулому, 1956, році припадав 25-літній ювілей від заснування «Українського Золотого Хреста», великої і заслуженої жіночої організації, що справді золотими буквами записалася в історії свого народу. Ювілей цей широким відгомоном відбився не тільки в ЗДА, властивому терені діяльности «Українського Золотого Хреста», але й у сусідній Канаді, де діє одноіменних УЗХ — «Фонд Українського Золотого Хреста» при «Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб».

Кожен ювілей має те до себе, що притягає нашу думку до початків ювілята. І коли ми вертаємося двадцятьп'ять років назад, до часів, коли «Український Золотий Хрест» тільки перші свої кроки ставив, наша думка біжить ще далі, до самих початків жіночого українського руху на американському континенті. Нам цікаво відкрити, хто були ці перші українські жінки, що в новому для себе оточенні, в чужій ще тоді для себе країні, вже виходили своїми заінтересуваннями поза щоденні турботи життя.

І складається так, що на цей же самий 1956 рік припадало 40 літ з дня заложення першого жіночого українського Товариства в Канаді. Маємо на думці «Українське Жіноче Просвітнє Товариство», що заснувало в Вінніпеґу під кінець 1916 року.

До того часу в Канаді було вже чимало жінок, що розуміли потребу праці в громадських організаціях. Деякі з них мали середню й вищу освіту і через те бачили й чітко розуміли потребу залучення українського жіноцтва до національної праці. І вони не дармували. Скрізь, де діяли українські культурні, релігійні чи суспільні організації, знаходимо між їхніми членами й жінок. По найбільшій частині працювали вони там на повних правах членів, як і чоловіки, а часом виконували окрему допоміжну роботу на зразок «жіночих допоміжних гуртків» при англійських Товариствах.

Само собою, в міру того, як росло й розвивалося ціле українське громадське життя в Канаді, більшала теж уньому кількість його жіночих членок.

Невідомо, як довго тривав би ще цей стан, якби на початку 1916 року не сталася в суспільно-політичному житті Канади подія, що дала сильний поштовх наперед організаційній ініціятиві українського жіноцтва. А саме, в місяці січні Манітобська Законодатня Палата в Вінніпеґу схвалила закон, що признав виборче право жінкам і тим самим приносив їм повне зрівняння в правах з чоловічою частиною населення. Провінція Манітоба перша в Канаді признала жінкам рівноправність і не багато часу минуло, коли пішли її слідами інші провінції. Правда, процес цей на цілому американському континен-

ті давався завважувати від довшого часу, особливо в ЗДА, де діяли могутні жіночі організації і де виступали на суспільну арену сильні жіночі індивідуальності, але його дуже приспішила війна, що ставила й до жінок великі домагання і через те мусіла надати їм рівні права з усіма громадянами. Проте, це не міняє факту, що саме Манітоба перша в Канаді вчулася в цей голос доби і надала своїм жінкам рівноправність. З того приводу в дебатах над тим законом забирав теж голос перший український посол до Манітобської Законодатньої Палати, обраний з округи **Ґімлі, Т. Д. Ферлей, що** з признанням висловлювався про новий закон і ставив за приклад змагання жінок до рівноправности в країні свого народження.

Не зважаючи на воєнну метушню, що приглушува всі інші події й суспільні явища в світі, дебати довкола виборчого закону про рівноправність жінок не могли лишитися без відгомону в суспільності, а зокрема в жіночій його частині, найбільш тою справою заінтересованій. Про те писала преса, про те мусіли йти дискусії на громадському форумі і було б цікаво почути спогади очевидців тієї доби, як реагувала українська суспільність, а зокрема українське жіноцтво на цю превіжну справу.

Одним з наслідків цієї актуалізації жіночого питання в політичному житті провінції, а посередньо й цілої Канади, слід уважати намагання українського жіноцтва оформитися в таку організацію, що давала б більші можливості вияву жіночої ініціятиви в громадській праці і стала б притягальним центром для широких кол українських жінок, досі слабо заінтересованих суспільним життям.

Для тієї цілі зав'язався в Вінніпеґу ініціятивний комітет, якого склад досі невідомий, бо не можна натрапити на нього в пресових вістках того часу. Цей Комітет скликав перші інформаційні збори жінок 16 листопада 1916 року, де виступали, як гості, кілька тодішніх українських діячів у Вінніпеґу, між ними й посол Ферлей, що привітали ініціятиву жінок і заохочували їх якнайшвидше завершити їхні старання в самостійній жіночій організації. В протоколі тих зборів лишився слід про те, що до дальшого ведення справи уповноважено Тимчасовий Комітет з Головою Марією Боянівською і Секретаркою — М. Жеребко.

Чергові збори відбулися дня 23 листопада 1916 року в великій залі «Українського Народного Дому» і там схвалено якнайскоріше виготовити статут нового жіночого Товариства. В пресі появився заклик до всіх українських жінок і дівчат міста Вінніпеґу, щоб вступали в члени свого жіночого Товариства, в нічому не нарушуючи своїх членських прав і не пориваючи своїх організаційних зв'язків з іншими Товариствами, до яких вони до того часу належали. Обрано Статутову Комісію з трьох учасниць зборів — Франя Неґричева, Ольга Арсеничева, Емілія Демчуківна — щоб виготовили проєкт статута і предложила «масовим жіночим зборам» до потвердження.

Ще одні збори відбулися в тій самій залі в четвер дня 30 листопада 1916 року в 8 ввечорі і накінець схвалено статут та засновано «Українське Жіноче Просвітнє Товариство» на основних загальних жіночих зборах дня 3 грудня 1916 року о годині 3 пополудні в тій же самій великій залі «Українського Народного Дому» в Вінніпеґу. Українська преса з тих часів згадує такі імена учасниць основних зборів і перших членок нового Товариства, що їх подаємо понижче в поазбучному порядку, хоч мусіло їх бути більше:

Адрущак, Арсенич Ольга, Боднар, Боянівська Марія, Бродій, Власюк, Внук, Гавірко, Гикава Емілія, Гнатишин, Демчук Емілія, Довбуш, Жеребко М., Жеребко С., Зюбрецька, Казанівська, Коваль, Купченко, Лінинська, Лотоцька, Неґрич Франя, Павлюкевич, Паньків, Рудик, Сандулович, Тацюк, Турчин, Угринюк М., Угринюк Юлія, Ферлеєва, Шкредка.

Обрана тоді перша Управа нового Товариства мала такий склад:

Голова — Марія Боянівська
Заступниця Голови — М. Жеребко
Секретарка — Емілія Демчуківна
Заступниця Секретарки — Юлія Угринюк
Фінансова Секретарка — Ольга Арсенич
Скарбничка — Франя Неґрич

Контрольна Комісія: Боднар — Гикава — Паньків

Забавовий Комітет (що за теперішніми поняттями відповідає Комітетові організування всяких товариських і культурних імпрез): Гавірко, Казанівська, Павлюкевич, С. Жеребко, Лотоцька, Турчин, М. Угринюківна.

Це Товариство проіснувало кілька років і навіть пробувало вийти поза рами міста Вінніпеґу, бо є відомості, що деякі його членки виїжджали на довкільні фармерські оселі й організували гурти тамошніх жінок. Пізніше, коли українське громадське життя в Канаді поплило бистрішим струмом і коли настало організаційне зрізничкування, постало більше жіночих товариств, організованих на різних принципах. «Українське Жіноче Просвітнє Товариство», в якому гуртувалися членки без уваги на свою релігійно-церковну приналежність, перемінилося згодом на «Товариство ім. Лесі Українки», що діє досі і міститься в «Українському Народному Домі» в Вініпеґу. Живе ще перша його Голова Марія Боянівська.

Без сумніву, також і в інших більших осередках Канади, де діяли українські Товариства й організації, були тенденції серед жінок — їхніх членів — до власного жіночого Товариства. Говорять про те

дописи жінок у давніх річниках часописів. Наприклад, в числі з 18 травня 1910 року часопису «Канадійський Фармер» читаємо цікавий допис, що його підписала якась «Членкиня»:

> «В Монтреалі видно поступ, бо вже навіть і дівчата гуртуються в Союз, який тепер знаходиться при вулиці Онтаріо. Було б славно, якби в тому «Дівоцькому Союзі» згуртувалося якнайбільше дівчат. Дотепер їх лише тринадцять і одна молодиця, та є надія, що запишеться їх багато більше. Дівчата поступають, а хлопці дальше живуть, так сказати б, шинковим і білярдовим життям. Пропадають у болоті. Вже час поступати краще. Союз відчинений кожного дня.
>
> «Членкиня»

З розповідей старенького громадянина Й. Созанського довідуємося, що справді в 1909-1910 роках заснувався рухливий «Дівоцький Союз» у Монтреалі і найбільш активними членками в ньому були:

Випрук Клявдія, Джус Текля, Конська Катерина, Костирська Йосефина, Кучер Марія, Мандзюк Марія, Мандзюк Юлія, Маруняк Марія, Созанська Розалія, Тюхтій Анна.

Хоч це й свідчить, що вже на кілька літ до першої світової війни українські жінки й дівчата тяготіли до суспільного життя й відчували потребу власної жіночої організації, проте «Дівоцький Союз» мав більше клюбовий характер, де сходилися дівчата, шукаючи рідного українського середовища в широкому морі великоміського життя. Першою самостійною жіночою організацією, що існувала на власних статутах, слід признати «Українське Жіноче Просвітне Товариство» в тодішній столиці канадійського українства, Вінніпегу. Воно виступило зо своєю програмою, побудованою на загальній, а не партикулярній, плятформі нашого національного життя з метою об'єднати всіх українських жінок і поширити свій рух на інші місцевості й охопити їх власною організаційною сіткою.

Було б цікаво й далі досліджувати початки українського жіночого руху в Канаді, може свіжі знахідки в архівах старих Товариств, у бібліотеках, що збереглися по найстарших українських домівках у Канаді, пересунули б цю дату назад, але на теперішній стан дослідів організованого руху українок Канади його початком слід уважати рік 1916 і місто Вінніпег у провінції Манітоба.

Українська еміграція в ЗДА давніша від канадійської і початки організованого громадського життя сягають тут дальше в давнину. Напевно й жіночі організації мусіли доволі скоро виступити на громадську арену і було б дуже важно заглибитися в архівальні студії по осередках першого українського поселення в ЗДА, щоб відшукати перші сліди організованої праці жінок. А мусіла вона зачатися доволі давно, бо вже в галицькій «Зорі» (річник 18, число 10 з дня 27 квітня 1897 року) в «Хроніці» на сторінці 200 читаємо замітку:

> «Русинки в Америці починають організуватися... находиться відозва, підписана шістьома русинками, до всіх посестер з Джерзі Сіті, Нью-Йорку й околиці. Підписані взивають своїх землячок, робітниць і слуг, до заснування Товариства, котрого члени мали б забезпечення на випадок нещастя, хвороби або смерти. Перші сходини мали відбутися 16 ц. м. Товариство мало дістати назву «Товариство св. Ольги». Наші землячки на вольній, хоч чужій землі, ліпше заходяться, ніж у рідному краю. Щасти їм Боже!»

За час, від коли вступила на американський континент нога першого українського поселенця, українське иття пройшло довгий шлях свойого розвитку і може почванитися не абиякими досягненнями. Зокрема це можна сказати про організації українського жіноцтва, яких буйний розквіт припадає на час між обидвома світовими війнами. Часи, коли мандрівний чернець Климентій говорив про жінок:

Жена писменна мужем простим погоржает
І як простака ціле того вничижает.
Овшем бо праве женам писмо неприлично,
Тільки оно менщизнам потребно і слічно.
А женам, як п'ятого колеса, так треба,
А мужам всяким всюда на все то потреба.
Єднак котрой хочется писма научитись,
Нехай учит, жеб вміла ліпше Богу молитись,

пірнули так глибоко в історію, що здається і пам'ять людська про них забула. Сьогодні українські жіночі організації в ЗДА і в Канаді — невід'ємна частина цілости національного українського життя.

Одначе, не відразу вони стали такими. Прокладати їм шлях мусіли оті «Дівоцькі Союзи» і «Жіночі Просвітні Товариства», що поволі, самотужки і неначе навпомацьки в суспільній темноті крок за кроком здобували все сильніший ґрунт. Обов'язком тих великих українських жіночих організацій, яким підготовили вони почву, кинути промінь світла в ті прикриті мрякою часи і видобути наверх з-під покризала минулого перші почини своїх попередниць на славному шляху українського жіноцтва до розбудови нашого національного життя в Новому Світі.

Лев Биковський

ЮВІЛЕЙ А. ГОНЧАРЕНКА

На 1956 рік припало, серед багатьох інших річниць, також і 40-ліття з дня смерти видатного українського громадсько-політичного діяча в Каліфорнії о. Агапія Гончаренка. В зв'язку з тим помітна була на протязі року жвава діяльність багатьох українських установ і дослідників у напрямі вшанування пам'яті цього Валикого Українця.

1. Започаткував її д-р А. Вусик, з Лос Анджелос, Каліф., своєю інформаційною статтею п. з. «Перший український іміґрант до Америки» (див. квартальник «На слідах», ч. 4, 1955, що його видає Укр. Нац. Музей в Онтаріо, Каліф.).

2. Встановлено, що о. А. Гончаренко помер дня 3 травня 1916 р. Тому 19 травня 1956 Денверська Група УВАН влаштувала урочисте наукове засідання з доповідею інж. Л. Биковського на тему — «о. Агапій Гончаренко як політично-державний мислитель». Доповідь була ілюстрована світлинами з життя Гончаренка і кресленниками.

3. Слідом за цим 2 червня 1956 відбулася пленарна конференція УВАН у ЗДА, що її влаштувала «Комісія Вивчення Української Іміґрації» в Америці, щоб відзначити сорок років з дня смерти Агапія Гончаренка — українського піонера в Америці. На конференції було виголошено три доповіді: дир. Ярослав Чиж, голова Комісії, говорив про «Життєпис А. Гончаренка», ред. Ів. Світ — про «Діяльність о. А. Гончаренка як редактора часопису «Аляска Геральд» і п. С. Ярема інформував про — «Військовий пароплав «Агапій Гончаренко».

4. Справоздання з цього засідання УВАН, присвяченого пам'яті А. Гоначренка, було друковане в часописі «Український Прометей», Дітройт, Міч., ч. 21, з дня 28 червня 1956.

5. Незалежно від цих збірних заходів для вшанування пам'яти о. А. Гончаренка д-р Ґр. Скегар з Лос Анджелос, Каліф., оголосив статтю п. з. «Перші українці на Гаваях», де підніс заслуги Гончаренка в рятуванні українських заробітчан на Гаваях (див. часопис «Українське Слово», Париж, Франція, ч. 27, з дня 1 липня 1956).

6. Продовжуючи свою діяльність у напрямі вшанування пам'яти А. Гоначренка, Комісія Вивчення Української Іміґрації в Америці при централі УВАН в Нью-Йорку, мала дня 15 липня 1956 сходини, на яких була зачитана й обговорена денверська доповідь Л. Биковського (див. ч. 2) про «о. А. Гончаренка як політично-державного мислителя».

7. В наступному місяці було опубліковане справоздання з денверської конференції УВАН, присвяченої пам'яті А. Гончаренка (див. часопис «Народня Воля», ч. 31, з дня 16 серпня 1956).

8. У вересні 1956 відбулася виїздна сесія Денверської Групи УВАН. В зв'язку з тим 6 вересня відбулася її сьома наукова конференція в місті Салт Лейк Сіти, столиці стейту Ютаг. На програму склалося кілька доповідей, в тому числі інж. Л. Биковського, про «о. А. Гончаренка», з нагоди 40 ліття з дня його смерти.

9. Заходами Відділу УКК в Сан Франціско, Каліф. дня 8 вересня 1956 відбулося урочисте засідання присвячене пам'яті о. А. Гоначренка. На ньому було виголошено три доповіді: інж. Л. Биковський говорив про «о. Агапія Гончаренка як політично-державного мислителя», Текля Данис, співучасниця Гоначренка, доповнила її своїми цінними спогадами про о. Гончаренка. Після того Іван Іванчук інформував про заходи, що він їх вчинив в справі відвідин могили А. Гончаренка. Збори вибрали Комісію для дальшого ведення справ зв'язаних з вшануванням пам'яти А. Гончаренка. Одночасно схвалено було відвідати могилу А. Гончаренка.

10. Дня 9 вересня 1956 відбулися відвідини колишнього хутора й могили о. А. Гончаренка. Були складені на могилі квіти від імени старої і нової української іміґрації та Української Вільної Академії Наук у ЗДА.

11. Дня 16 вересня 1956 відбулася восьма наукова конференція Денверської Гупи УВАН в місті Онтаріо, Каліф., в приміщенні «Українського Національного Музею». В програмі її було також дві доповіді присвячені пам'яті А. Гончаренка- інж. Л. Биковський — інформував про «А. Гончаренка як політично-державного мислителя» і інж. Л. Романюк - говорив на тему — «Слідами А. Гончаренка».

12. В зв'язку зо студіями над життєписом А. Гончаренка дир. Яр. Чиж опублікував доповнення до автобіографії А. Гончаренка виданої М. Павликом у 1894 р. (див. квартальник «Вільна Україна», ч. 11, за 1956, Детройт, Міч., стор 35-41).

13. У відповідь на це відгукнувся полемічною статтею п. з. «Учені недоуми» не так про Гончаренка, як про проф. М. Драгоманова, автор підписаний псевдонімом — Р. О. (див. часопис «Гомін України», ч. 44, від 27 жовтня 1956, Торонто Канада).

14. а початку 1956-57 акад. року — дня 17 листопада 1956 відбулося дев'яте наукове засідання

Денверської Групи УВАН, на якому були реферовані справоздання з літньої виїздної сесії Групи. В тому числі інж. Л. Биковський виголосив доповідь — На могилі о. А. Гончаренка», в якій інформував про відвідини хутора А. Гончаренка дня 9 вересня 1956. Доповідь була ілюстрована світлинами учасників відвідин і пляном-малюнком садиби Гончаренків, що його зладив в кольорах мистець інж. Юрій Сластіон на підставі опису хутора і інформацій інж. Л. Биковського.

15. Останньою подією в цьому «ювілейному» році була стаття відомого дослідника проблеми о. А. Гончаренка — дир. Ярослава Чижа п. з. «Андрій Агапій Гончаренко» (див. «Календар Свободи» на 1957 р., Джарсей Сіти 1956, стор. 73-80), в якій подано може вперше нарис критично перевіреного його життепису.

У новому 1957 р. заповідається продовження студій над постатею цього «незвичайного українця». З відомих нам приготувань у цьому напрямі можемо відмітити поки що такі,

1. Текля Данис приготовли до друку текст своєї доповіді, виголошеної 8 вересня 1956 р. на урочистих сходинах Відділу УКК в Сан Франціско, Каліф., присвяченій пам'яті о. А. Гончаренка.

2. Д-р Гр. Скегар, Лос Анджелос, Каліф., виготовив і вислав до УВАН у Нью-Йорку для друку більшу статтю присвячану о. А. Гончаренкові.

3. Інж. Л. Романюк опрацьовує нині продовження своєї теми «Слідами Гончаренка». В ній бере до уваги постаті: д-ра Гриця Даниса, Івана Орлика, на підставі архівних матеріялів по ньому, і інших послідовників думок о. А. Гончаренка.

4. УВАН у Нью-Йорку приготовляє до друку третій том свойого цінного «Наукового Збірника «присявченого питанням української іміграції до ЗДА, в тому числі й про о. А. Гончаренка.

5. Інж. Л. Биковський виготовив до друку текст своєї доповіді про «А. Гончаренка, як політично-державного мислителя» і сатттю п. з.«На могилі о. А. Гончаренка».

6. Текля Данис і Іван Іванчук мають невдовзі відвідати Гаррі Бредфорда, хроніікаря в місті Гейвард, що останніми часами дружив з о. А. Гончаренком, і опублікувати інтерв'ю з ним.

7.В словниковій частині «Енцикльопедії Українознавства», що її видає НТШ, в одному з наступних зошитів під літерою «Г» має бути вміщена інформація про о. А. Гончаренка з його світлиною.

8. Дир. Ярослав Чиж продовжує свої цінні студії над постатею о. А. Гончаренка знаходячи що раз то нові матеріяли про нього в американській літературі.

Одночасно віднайдено деякі листи о. А. Гончаренка з 1913 року, помножено їх фотокопіовим способом і розіслано до установ і осіб, що займаються цею справою. отже слід сподіватися відповідних розвідок про це.

З МИНУЛИХ ДНІВ:

З розповідей і матеріялів Володимира Моклована, колишнього Бойового Референта Окружної Команди УВО в Станиславові. Матеріяли списав і опрацював Зиновій Книш.

Запрошуємо наших читачів до співпраці, просимо надсилати спогади, матеріяли й документи до історії українського націоналістичного руху.

ВІДВОРОТ ПІСЛЯ БОЙОВОЇ АКЦІЇ

Вертатися відразу до Станиславова, хоч окружною дорогою, не дуже було безпечно. Після такого несподіваного обороту справи в Калущі не був я певний, чи не впаде на мене підозріння станиславівської поліції, тому краще переждати кілька днів у якомусь затишку, розвідатись, чим пахне в Станиславові, яка реакція коліції, чи не допитувались за мною і чи повітря там уже безпечне. Мав я добрих знайомих у містечку Перегінську в горах і постановив зайти до них на якийсь часок.

Ще було ясно, коли добіг я до ліса, і по дорозі бачили мене сільські пастухи. Я звільнив кроку й пішов спокійнішою ходою, щоб не видаватись підозрілим, але в таких випадках завжди здається вам, що кожен придивляється до вас і кожен вітрить у вас «утікача від справедливости». Тому не зовсім безпечно почувався я в лісі—кожної хвилі могла надбігти погоня.

Трохи я відотхнув, покурив цигарку і взяв напрям на Стрий. Надворі вже смеркалось, коли я вийшов з ліса і наткнувся на залізничий шлях Станиславів-Стрий. В ту мить почув я, що котиться щось

по рейках, мабуть дрезина. Не довго думаючи кинувся я в хащі, що тягнулися обабіч залізничого шляху, відбіг трохи хильцем, натрапив на рівчак і там положився, витягаючи пістоль, бо в рівчаку вода, пістоль міг замокнути, а я рішився боронитися до останньої кулі. В запасі мав я три магазинки з набоями. Чую, недалеко мого сховку дрезина затрималася, зіскочило з неї кілька людей, здається поліцисти, розсипалися на всі сторони—шукають за мною. Лежу собі в болоті що поволі промочує ввесь мій одяг до останньої нитки, і якийсь дивний спокій находить на мене — знайдуть, тоді кінець, та не мені самому.

Довгенько так шукали, чув я, як один з поліцистів говорив: «він десь мусить тут бути в лісі», і до сьогодні не розумію, як це сталось, що не відкрили мене в рові, хоч лехав я ось тут під боком, що й рукою достати можна. Нарешті від'їхали, не міг я зорієнтуватися, чи на Стрий, чи на Станиславів.

Пролежав я в своїй норі може з дві години. Стало зовсім тихо. Обережно виліз я з болота, обслухав добре, чи нема кого, і пустився на захід. Ніч була тепла, зза хмар почав показуватись бліденький місяць і присвічував дорогу трьом одчайдухам, що манджали різними шляхами в лісах. Нелегко тримати напрям — дороги не знаю, карта розмокла в багні, а бусолю згубив. Всунувся я в якесь село і замісць надорогу, навпотемки зайшов просто в двір якогось дядька та мало що не влетів чортові в зуби. Клята собака розгавкалася, трохи з ланцюга не зірвалася, і я чимдуж попер назад на поля. Не сподіваючися стрінути нікого в таку пізню годину, ішов я вже спокійно. Почав дошкулювати голод і страшенне хотілось курити. Тютюн, що геть розмок у рівчаку, вже висох від тепла тіла, та що з того—сірників бракує.

Ішов я так, аж почало світати. Дальше йти днем не дуже безпечно, поклався я в житі, щоб відпочити, і не счувся, як заснув. Сон дуже мене скріпив і я, хоч голоден, якось веселіше почав дивитися на світ. Скрізь тихо й спокійно, пішов я далі перед себе, обминаючи здалеку людей, що працювали на полях. Зайшов я в невеличкий лісок, пасли там худобу сільські хлоп'ята. Недалеко, може кілометер, а може й два, видно село.

— Що це за село, хлопці?

— Слобода Небилівська, — відповідають.

— А ці великі будинки, що ось там виднію́ть, чиї?

— Та це нашого «єгомосця», прошу пана.

Постояв я хвилину, чи не зайти туди? Хіба піду, все ж то освічена людина, вістку якусь скоріше від нього можна дістати. Іду в напрямі на попівство дорогою під гору і несподівано напоровся на двох поліцистів. В одну секунду мигнула думка — тікати? Ні, не можна тікати на сам вид поліцистів, тим відразу я себе зрадив би, почнуть стріляти і на більшу віддаль не багато вдію зо своїм пістолем проти двох їхніх крісів. Серце б'ється молотом, рука жменею стискає пістоль у кишені, іду далі, не сповільнивши навіть ходи, як перший-ліпший прохожий. Обидва поліцисти так зайняті собою, що не звертають уваги на мене, хоч мусіли мене бачити. Не інакше, як не місцеві вони, не знають тутешніх людей і тому не дивуються моєю особою. А може взяли мене за місцевого жидка? Пригадую собі, як часто траплялося мені в житті, що брали мене за жида, тимбільше, що вмів я трохи говорити жидівською мовою, т. зв. жарґоном, як її в Галичині називали, навчився від своїх шкільних товаришів-жидів. Ще в Корпусі Січових Стрільців, підчас українсько-московської війни, доводилося мені квартирувати в ліпших жидівських родинах і мав я чималу потіху з того, що вважали мене вони за «свого», мовляв, мені тільки незручно признаватися до мого жидівського походження. З цеї моєї подібности на жидка мав я деякі користі, бо все міг дістати серед жидів у ті важкі часи. Не так воно було в часі другої світової війни, коли загнали мене до Німеччини на роботи. Моя жидоподібність не одного клопоту мені тоді прибавила.

Але вернімся назад на дорогу в Слободі Небилівській. Минули мене поліцисти, навіть не глянувши в мій бік і за хвилину я вже ввійшов до хати священика. Кажу панотцеві одверто, що я — член «Української Військової Організації», іду до Чехословаччини. По дорозі сюди бачив двох поліцистів у селі. Якби вони вернулися за мною — не дамся живим у руки, тому прошу мене переховати. Стоять зачудовані троє — священик, його молода дружина і наймичка — не знають, що робити з таким непрошеним гостем. Вкінці наймичка повела мене до стайні і показала, де можна добре скритися. Ліг я там під жолобом і пролежав не знаю скільки — досить мені там було вигідно — доки не прийшла наймичка і сказала, що «шандарів у селі вже нама». Зайшов я в хату, попоїв, що дали, подякував принагідним моїм господарям, розпитався про дорогу ніби до Станиславова й пішов.

Вже добре звечоріло. Нема чого мені вештатися селом, — гайда до найближчого ліса! Ліс показався густий і темний, проблукав я в ньому, доки не зайшов над якусь річку. Річка більшенька, чи не Лімниця? З другої сторони чутно гавкіт собак, конче треба дістатися туди й переночувати. На моє нещастя трапив я на глибину. Тільки що пустився в воду, підкотивши штани, як почув, що ґрунт з-під ніг тікає і мусів я плавма перебратися на другий бік, знову промок до кости. Виліз я на беріг, викрутив одяг з води, огорнула мене втома і тут таки на березі ліг я спати. Кому прийде на думку шукати мене над берегом річки під лісом?

Прокинувся від шаленого болю зубів. На землю сідав ранок, все видно під лісом, кроків яких п'ят-

десят біжить кладка через річку, ото якби знав учора ввечорі, обминула б мене купіль! Подався я до села, щоб переспатися по-людському й обсушитися. Стукаю до першої з краю хати, прошу відчинити. Господарі питаються хто я такий, звідки йду, куди Бог провадить — все те обіцюю розказати в хаті. Кажуть мені — недобре до них заходити, в хаті є хворий на тиф. А от у сусіда напроти буде вигідно, їх тільки двоє молодих, господарі вони статечні, хата велика. Що робити, стукаю до сусіда, каже мені йти спати на оборіг, там знайду його батька. Надворі вже зовсім розвиднілося.

Виліз я на сіно, старенький батько вже не спав, усе чув, що я балакав з його сином. Засунув мені подушку під голову й накрив кожухом, хоч на дворі зовсім тепло.

— Хто ти такий, сину? — питається — не бійся, правду скажи, берагтиму тебе як ангел-хоронитель. Глибоко і на довго врізалися мені в пам'ять ці слова старенького українського селянина. Не міг я признатися, хто я і як знайшовся на цій своїй мандрівці.

— З польського війська тікаю — кажу йому — хай їм хрін, тим полякам, мені коби на другий бік, до Чехословаччини дістатися.

— Ой так, так, сину, всі ми тепер бідні, дихати поляки людям не дають.

Повірив дядько моїм словам, чи ні — не знаю. Лишив мене на оборозі і я проспав до полудня здоровим сном і може спавби й до вечора, якби не збудив мене полуднувати мій «янгол-хоронитель». Одяг мій уже висох, вичистили його, почистили теж і черевики. На столі жде гаряче молоко, за ним з'являється миска з варениками — е, та тут цілий празник!

Крім молодого й симпатичного господаря сидить ще один чоловік приблизно в тому самому віці, по хаті крутиться гарна молодиця. Господар признається, що він — голова читальні «Просвіти», а ось цей його товариш — секретар.

— А вам чого до Перегінська в таку пору, та ще й манівцями? Може не туди вам дорога? Не бійтеся, розкажіть, ми поможемо. Нічого вам лякатися, ви в своїх людей.

Я далі плету своє, про втечу з польського війська за границю, на чеський бік.

Розглядаюся по стінах, висять різні знімки й образи, зір мій спиняється на фотографії трьох вояків в одностроях київських Січових Стрільців. Та й обличчя господаря якесь ніби знайоме. Придивляюся йому ближче, каже й він, що наче б то десь мене вже бачив. Показується, що це Січовий Стрілець Івасів з сотні сотника Чмоли, стрічалися ми в Україні і хоч не знались особисто, не чужі собі були з виду. Я теж був у сотні Чмоли, тільки в іншій чоті. Командантом чоти, куди належав Івасів, був Бісик.

Тепер поплила між нами розмова, згадували ми славні часи, спільних знайомих, разом перебуті бої. Всякі сумніви в мене розвіялися, я чув над собою опіку чесних українських селян-патріотів. Просидів я до вечора на приємній розмові і тоді вирішили ми втрьох, що недобре мені лишатися в Івасіва. Хата його безпечна, це правда, — та при самій дорозі, кожної хвилі зайти туди може хтось з вулиці й побачити чужу в селі людину. Івасів мав доброго товариша в селі, українця, але латинського обряду, тому вважали його льояльним поляки і наділили функцією сільського поліциста. Називався він Циган і мав стодолу в полі на відлюдді, там мена і самий дідько не знайшов би, не то що кілька днів, а й рік цілий можна пересидіти. Прикликали Цигана, завів він мене туди вночі й замкнув на ключ. На другий день ще спозарань приніс дзбанок теплого молока, хліба й тютюну — вистачить на цілий день, завтра знову принесе.

Тимчасом умовилися ми з Івасем, що нема чого мені йти до Перегінська. Він поїде до Станиславова з запискою від мене до «Кривого» в «Повітовому Союзі Кооператив», привезе мені одяг, трохи грошей і вістку, чи безпечно вертатися додому. Зараз у понеділок 1 червня Івасів поїхав, знайшов «Кривого» та доручив йому мойого листа. Заопікувався ним наш пізніший славний співак Михайло Островерха. 1)

Вернувшися, Івасів привіз мені одяг, гроші й листа від «Кривого», що «вдома всі здорові й хотіли б бачити мене якнайшвидше». Дуже я тим зрадів і в середу 3 червня покинув село Решняте, попращався з гостинними моїми господарями та з сільським поліцистом Циганом, що так щиро доглядав менекожного дня. Удвох відпровадили вони мене на залізничу станцію до близького містечка і там сів я до поїзду на Стрий, щоб звідти поїхати до Станиславова. В поспіху трапилася мені немила пригода. Замісць до поїзду, що йшов через Долину-Ка-

1) Не знаю, яке було в тому часі його відношення до УВО. Мусів він близько стояти тих справ, мешкав у Станиславові. Не був на чорній листі підозрілих у польській поліції, т .зн. не був більше підозрілий, як кожний чесний українець, і нераз ставав у пригоді в різних справах. Одного разу дістав я від нього затроєні цигарки для дошкулювання всяким ляхолизам, що їх у Галичині називали «хрунями». Я хотів переконатися, що варта ті цигарки, дав їх закурити одному з таких типів, а він навіть не закашлявся! Михайло Островерха працював тоді в станиславівській Філії Товариства «Просвіта», це було дуже догідне місце для зустрічей з людьми і тому Островерха, або «Михась», як ми його називали в не одному нам помагав. За те йому довелося часом потерпіти від польської поліції.

луш на Станиславів, помилково всів я до поспішного поїзду на Львів. Мусів доплатити кондукторові різницю, на тому все скінчилося і я вже спокійно заїхав до Станиславова, хоч і довшою дорогою.

В вагоні стрінув я директора «Повітового Союзу Кооператив» у Станиславові, Юліяна Шепаровича. 2) Зробив він великі очі, побачивши мене в коридорі вагону, потиснув мені руку і сказав «усе гаразд», що я й без нього вже знав.

Приїхавши до Станиславова зараз сконтактувався я з «Кривим» і довідався, що «Юлько» і Льолько без ніяких пригод дійшли разом до Станиславова зараз на другий день. Льолько по-старому в себе вдома, а «Юлько» елеґантно зодягненим паном всів до першої кляси поспішного поїзду і того самого дня поїхав до Львова.

Мої батьки в хаті не знали, куди я дівся, і зовсім не підозрівали моїх пригод. Я викрутився перед ними, що відвідував на селі своїх товаришів з війська. Того самого вечора зайшов я до Льолька Ясінського, що нікуди не ховався, все ж для обережности не ночував у хаті. Щиро ми сміялися з польської поліції, що наліво й направо арештувала всіх злодіїв, бандитів і розбивачів кас зо своєї поліційної картотеки. Не один з них добре дістав під ребра, щоб признався.

Зв'язковий з Калуша передавав, що там усе вспокоїлося, поліцист Красняк лежить у шпиталі, повитягали йому кулі, що їх дістав від мене за свою впертість, нічого не грозить його життю, скоро вийде здоровий. Візник амбулянсу, українець Білоус, вилизувався зо своєї рани, діставши від Льолька Ясінського постріл у ногу.

Помимо всіх знаків безпеки, наказано нам якнайбільшу обережність ще якийсь час і мені особисто доручено виїхати на тиждень до о. Барановського — батька Романа і Ярослава Барановських — в селі Темерівці між Войниловом і Галичем, дожидати там дальших наказів. Пересидів я в нього тиждень. Поліція в Станиславові не мала на мене підозріння, зайво було тратити час на селі, хоч і як було приємно в гостинного о. Барановського, то ж я вернувся до Станиславова.

Ч. 1. (97)

З нього відвороту, що хоч і відбувся без небезпечних пригод, витягнули ми науку, що обов'язково перед кожною бойовою акцією треба перейти трасу відвороту з компасом і мапою в руках, щоб добре пізнати шлях, не блудити і якнайскоріше добитися до місця свого призначення. По-змозі йти не одинцем, тільки вдвох. Щоправда, одному і переночувати легше і підкріпитися харчами по дорозі в якійсь хаті вигідніше, але наші марші мусять бути пляновані так, щоб не ночували ми в хатах, обминали людські оселі, харчі мали з собою і так укладали відворот, щоб поспішним маршем за ніч дійти до місця, де або на поїзд всідати треба, або переховатися в криївці, доки не пройде погоня. А в такому випадку двом зручніше, як одному.

---

2) Юліян Шепарович, отаман (майор) УГА, належав до УВО колись у самих початках. Потім перейшов до кооперативної праці і був найперше директором «Повітового Союзу Кооператив» у Станиславові, а пізніше директором «Центросоюзу» у Львові. В нашій праці помагав нам, дозволяючи відбувати різні стрічі в темних підвалах Союзу Кооператив, перетримуючи там часово всякі речі, нерідко спомагав теж і грішми. Хоч сам в нічому не брав участи, але добре ставився до УВО і належав до людей, що люблять «бути поінформовані».

З життя в ОДВУ

М. Михалевич

ДУХОВИЙ СЕКТОР ОДВУ

Цілком слушним є домагання — які ми щорічно ставимо перед собою — домагання пляновости в нашій роботі.

Чи ми вив'язуємося в цій справі, чи ні — це інше діло. Тепер хочу лише ствердити, що для того, щоб плянувати — треба в першу чергу повністю усвідомити собі сукупність завдань, що їх ставить перед дотичним сектором життя наш Рух і наші Братні Організації в ньому.

Які ж завдання має ставити перед собою духовий сектор нашої діяльности? Тоб-то: наші Культурно-Освітні Референти, гуртки мистецької самодіяльности, наш культурницький актив по Осередках, — ініціятивні гуртки чи одиниці?

Здавалося б, що відповідь проста: треба вдосконалювати традиційні форми так званої «культурної роботи» шляхом виготовлення зразкових порадників з програмами «святочних імпрез», забезпечити низові клітини конспектами рефератів... практично: на місцях у різних громадських комітетах змагатися поруч чисельних «партнерів» за «суботи й неділі», що їх замало в календарному році, щоб їх можна справедливо між усіми зацікавленими розділити. З уваги на вічні непорозуміння навколо приділених днів і «свят» для імпрез — постійно міняти плян праці, достосовуючи його до «ситуацій».

Звичайно моральний і фінансовий ефект від усіх тих «пайкованих імпрез» — мізерний. Це маємо нагоду ствердити не лише ми, але й наші різні суперники. Завдяки ж укоріненому в нас звичаєві затаювати власні осяги — ми часто зупиняємося на півдорозі: не пишемо до часописів про свою роботу, замість змагатися за ширший засяг своїх впливів — самоізольовуємося, вдаємо, ніби нас немає.

Це — пересічні наші амбіції, коли йдеться про Культурно-Освітню роботу Осередків, не дуже бідних на культурницькі сили й на «Активний Актив».

Наведені приклади є пережитками ненормального життя вчорашнього етапу, — доби «скитання» по таборах і двірцях. Нас не можуть сьогодні задовольнити завдання і методи праці неспівмірні з тими завданнями, що їх ми перед собою ставимо сьогодні.

При цьому мусимо звернути свою увагу на дуже важливий, нас дуже зобов'язуючий факт: відмічуючи сьогодні 20-ліття головування в ОДВУ проф. О. Грановського — ми відмічуємо тим не лише 20-літню непохитність і духову боєздатність бастіону Руху, яким є в Запіллі воюючої України Організація Державного Відродження України (ОДВУ) і її Братні Організації (УЗХ, МУН, Зарево), — ми відмічаємо тим і інший факт: проф. О. Грановський забезпечив для Українського Націоналістичного Руху терен, який в стратегічних плянах сл. п. полк. Євгана Коновальця і Олега Ольжича — посідав і посідатиме дуже відповідальне місце і значення.

Зокрема в плянах тодішнього Культурного Реферанта ПУН — Олега Ольжича, що разом з Головою Центральної Управи ОДВУ — проф. О. Грановським напередодні Другої Світової війни створив Українсько-Американське Наукове Товариство — потреба відбудови і розбудови якого сьогодні з кожним роком відчувається все гостріше й пекучіше.

Очевидно, ані тоді, ані тепер — не ставляться і не ставилися перед Культурною Референтурою «завдання» репрезентації української культури перед чужинним світом. Ставилися завдання важливіші й більш насущні для нації, що є в стані запеклої і затяжної Визвольної Боротьби. Ті завдання сл. п. О. Ольжич окреслив так: «Всебічний наступ націоналізму на цілість українського суспільного життя висуває і в ділянці культури, як в кожній іншій, потребу спеціялізації роботи, розгорнення роботи, розгорнення на всю широчінь її проблематики та творення нової системи, з нового світоглядового становища. Треба було відкривати очі, сліпі на дійсність, встановити її мірила й витичити дороговкази нашого культурного прямування...»

Або на іншому місці:

«Героїчна духовість означає прямування до національного й особистого ідеалу, де почування одиниці й загалу лучаться в ім'я спільноти (заперечення колективізму, індивідуалізму, лібералізму, та в літературі «мистецтва для мистецтва»). Націоналізм бачить одиницю та її ціль в службі для суспільности, творячи культуру повного розвитку одиниці на службі ідеї суспільности в ім'я інших людей (суспільний солідаризм).»

***

Висловлюючи думки і прагнення кадрів українського націоналістичного руху, як в Україні, так і поза Україною сущих — рік тому, в серпні 1955-го року Великий Збір Українських Націоналістів затвердив Тези Ідеологічної Конференції ОУН року Божого 1948. Між іншим у тих Тезах знаходимо такі ствердження:

«Передумовою політичного визволення українського народу є його духове відродження і світоглядове оформлення...

Всупереч волі окупантів і понад їх кордони постав один суцільний український духовий материк, що його віссю стала ідея націоналізму...

Тільки в духовому й ідейному оформленні українського націоналізму може українська культура повновартісно протиставитися ворогові, що має на меті зліквідувати всі прояви українського самостійного духового життя...

Своїм творчим розмахом, моральним багатством і волевою напругою український процес між першою і другою світовими війнами був одним з найяскравіших явищ в історії української культури взагалі, хоч свого повного розгортання цей процес ще далеко не осягнув. Ця духова динаміка невідлучна і притаманна процесові українського національного відродження...»

Як бачимо — ці Тези відіграли свою формотворчу функцію, бо в своїх резолюціях Великий Збір Українських Націоналістів не міг не ствердити, що:

«Між роками 1947-1955 українська націоналістична ідеологія.... відіграла велику ролю в організації українського духового життя й раз-у-раз виявляла свій благотворний вплив на українську політичну практику через ОУН і Сестринні Організації, що несхибно керуються засадами українського націоналізму...»

Правда, наша засада — здобутки вважати вихідними пунктами для розгортання роботи на їх поглиблення й поширення. А це в свою чергу стає напрямною для визначування нами рівня завдань, що їх ми маємо ставити перед собою в секторі культурної роботи.

Зо сказаного вже бачимо, що і в ділянці культурної роботи існують завдання характеру стратегічного, — завдання на далеку мету й найглибшого засягу, і з другого боку — завдання характеру оперативного, — характару щоденних змагань на різних відтинках і навколо різних «опірних пунктів» великого і широкого фронту.

Завдання першого порядку випливають з ідеологічних заложень:

«Тільки в духовому й ідейному оформленні українського націоналізму може українська культура повністю протиставитися ворогові...

Передумовою політичного визволення українського народу є його духове відродження і світоглядове оформлення...»

Це — мусимо всі собі усвідомити — є ідеологічні тези нашого руху, схвалені останнім Великим Збором Українських Націоналістів, — напрямні визвольної політики руху. Завдання оперативного порядку — це плянова, систематична і всебічна діяльність наших Братніх Організацій, спрямована на плекання в наших лавах чеснот національного й особистого ідеалу, спрямована на розбудову наших Братніх Організацій в потужні акумулятори сил, спроможні з новою силою засвідчити світові про здійснювану нами розбудову підвалин системи з світоглядового становища руху.

***

На Великому Зборі Українських Націоналістів рік тому стверджено, що «наші противники ведуть боротьбу вже не проти націоналізму, лише ведуть її з ОУН, чи націоналістами за націоналізм... Ідеологія українського націоналізму всеціло перемогла в українському громадянстві...»

Але це слушне ствердження є рівночасно осторогою для нас: противники використовують кожний мент нашої оспалости. Москалі всіх барв і відтинків, а часом... і «противники» з українських еміграційних угруповань, чи власне — гуртків.

Для ілюстрації наведу кілька «вибриків», на які ми вже звикаємо дивитися, як на явища буденні.

Недавно «Нові Дні» умудрилися спрепарувати «величезний осяг всієї еміграції» і «здобуток цілої нації», який полягає на тому, що...: «сьогодні, того, хто осмілиться згадати Симона Васильовича Петлюру без Євгена Коновальця, вже в зрадники нашої нації не запишуть..» При чому це не є маячіння якогось «селепка», а «творчість» людини, яка репрезентує якесь середовище... Для повноти картини в тому ж журналі пан Чапленко в своїй рецензії на «Розстріляну Музу» пера Яр Славутича — пише:

«...про Ольжича... можна сказати, що, як-би не трагічний кінець та не партійне пропагування його творчости, то він в історії нашої поезії навряд чи був би часто згадуваний...» Після такої тенденційної і дуже небезпартійної заяви — пан Чапленко жадає від Славутича «повноцінного методу наукового дослідження історії нашого письменства».

Як бачимо — під машкарою об'єктивности — цілеспрямована акція! Акція різними засобами. Бо ж те саме світоглядове наставлення бачимо й у героїні твору Д. Гуменної, яка дала таку характерну для свого духового «От і дурна загибель... За що?!...»

Свідомо беру цих кілька прикладів, взятих з висловів діячів на ниві культури з так званого «демократичного табору» наших заокеанських теренів. Нового в їхніх тенденціях нічого нема: це всього лише дивацькі спроби шукання себе поза часом і дійсністю, в якій нема місця для опортунізму, притаманного в роки еволюції і визвольної війни нашим рідним есерам, есдекам і прочая, — опортунізму,

що привів ті партії до двоподілів і сталого занепаду. А Українську Народню Республіку до поразки!

О, вони не можуть вибачити Ольжичеві його оцінки їхнього «духового підсоння»!

І бачили очі дитячі твої
Широкі і схожі на рану
Як люди, що знали визвольні бої,
Улесливо кланялись пану.
І слухали уші, коли вчителі
Учили, нечесно-лукаві,
Лучити гонори своєї землі
І службу ворожій державі.
О, ні, не ступати по правих путях
Борцями дзвінкої засади, —
Сприймати життя і творити життя
З кубельця своєї посади.
Не втішені власники пенсій і рент,
Тендітні квітки пенсіонів, —
Хто кров'ю і волею сціпить в цемент
Безвладний пісок мілюнів.
Нікчеми з нікчем! Не дешевий папір,
Атрамент і жалісні жести, —
Ворожою кров'ю і гуком мортир
Виписує нарід протести!
І чують одні, і не чують одні,
Малі в недоладному горі.
Стихія виконує сліпо, у сні,
Прогнозу: двоподіл таборів.
Є погляд у того жорстоко прямий,
Хто смерті заглянув у вічі,
І бачить завчасу він плями чуми
На свіжо-рожевім обличчі.
І чує завчасу заразу і мор
І зводить безжалісну руку...
Та стане сліпим, хто ховався до нор
Від першого пострілу звуку.
Як гурт овечок ошаліло-тупий:
Тісніше, докупи, докупи!
Щоб вранці заслати пахучі степи
Отруйними купами трупу...

Убивчо-правдива прогноза велетня українського націоналістичного руху — великого Ольжича!

І з цього — наше завдання, як духової спільноти. Рятувати українство, не допускати, щоб з невинних опухлин чи чиряків — виріс пістряк зарозумілого себелюбства, розгнузданого сам-собі-панства з униканням відповідальностти за долю ближніх своїх, що виростає, як ствердив Лавриненко, в філософію льояльности «нашим і вашим», де чеснотою героя є невоювання проти ворога свого народу, що в їхньому розумінні може бути й не зраджуванням свого народу...

Дивна, подвійна бухгалтерія, -до всього — шкідлива там, де потрібні чіткі й безкомпромісово-войовничі позиції речників України, окупованої, але не переможеної.

Ми виросли вже з пелюшок відбудови своїх позицій, послаблених в часі війни. Ми вже не задовольняємося амбіцією бути лише давальниками пожертв і датків на Український Визвольний Фонд. Виконуючи цей неминучий обов'язок запілля воюючої України — хочемо рівночасно — при моральній допомозі ОУН і всіх Сестринських Організацій руху — всесторонньо розбудувати наші Братні Організації, щоб вони могли на цьому терені виконувати місію покладену на них рухом.

Потрібуємо мати свій пресовий орган. Не бюлетень для внутрішнього вжитку, а рупор нашого духового середовища, яке відчуває потребу росту й умасовлення. Це має бути нашим заложенням при всіх наших заходах над розбудовою видавництва ОДВУ.

Ми хочемо спричинитися появі книжок — творчого дорібку нашого духового активу в першу чер[illegible] на цьому терені.

Ми хочемо нарешті навколо своїх Братніх Організацій згуртувати мистців-націоналістів, які спільними зусиллями допоможуть нам розбудувати наші Організації настільки, щоб вони стали активним споживачем і меценатом.

Ми хочемо приложити максимум зусиль для поставлення у себе вишкільно-виховної роботи, що піднесе в нашій самосвідомості самоповагу й розуміння величезної ролі нашого руху в історичнім процесі сучасности.

В імпрезовій ділянці мусимо заохочувати наших мистців і молодь до новаторств, до відважних експеріментувань, що в висліді дадуть з часом нові, більш сучасні оформлювання змісту, укладених нашими Культурно-Освітніми Референтами програм.

При чому, не легковажмо змісту їх, міри ідейної наснаги й цілеспрямованости вибраних творів.

Фальшивою думкою є припущення, що з будьякого матеріялу зліплена програма імпрези може «заробити гроші» для якогось доброго діла.

Кожний виступ перед масою, це віддавання себе на її осуд. Лише добре приготовлені й насичені ідейним змістом імпрези можуть здобути ширше коло прихильників, — середовище симпатиків. Ліки — виготовляються за рецептами...

Той самий зміст на сцені потрібує все іншого мистецького вислову. До того наші імпрези — не виступи акторів, а трибуна української правди!

Добре поставлена масова культурна робота здобуває для нашого руху широке коло симпатиків, а разом з тим і широкий резервуар людських сил з їхніми й матеріяльними спроможностями.

І, нарешті — що найголовніше — ми мусимо зосереджувати увагу свого середовища не лише на питаннях «академічного порядку», чи на славних ділах наших попередників — нашого давнього чи недавнього минулого, — але й на проблематиці нашої сучасности: крайової й еміграційної.

А для того — хочемо приложити зусиль для стимулювання дослідницької праці і на нашому терені, хочємо змагатися за піднесення рівеня наших зацікавлень і форм діяльности в наших Осередках.

Гаслом нашої дальшої розбудови, нашого закріплювання й розросту — буде унапрямлюючий нашу роботу клич:

«Передумовою політичного визволення українського народу є його духове відродження і світоглядове оформлення»!

Володимир Різник

РОЗБУДОВА ДРУКАРНІ - ЗАВДАННЯ ДНЯ

Одною з важливих проблем, що їй присвятила багато уваги й часу Надзвичайна Конференція ОДВУ і Братніх Організацій у днях 29 і 30 грудня 1956 року, була справа розбудови друкарні і книгарні в Чікаго. Скоро буде два роки, як загальні ліквідаційні збори видавничої спілки «Самостійна Україна» прийшли до висновку, що їм надзвичайно важко вдержати журнал, друкарню й книгарню, які то підприємства започаткували та спілка. Не було іншого виходу, як передати те все на власність Центральній Управі ОДВУ, хоч і Центральна Управа не побивалась за тим, а погодилась лише тому, щоб можлива невдача й провал тих підприємств не завдав нашому середовищу важкого морального удару та що тільки піддержка ОДВУ і Братніх Організацій і цілого їх членства можуть не лише санувати їх, але й забезпечити належний дальший розвиток. Бо за створення й долю спілки й тих підприємств були відповідальні таки ж наші члени. Очевидно, ніхто в Центральній Управі не винуватив нікого за не надто світлий стан тих підприємств, бо всі ми знали, як високо ідейними були основоположники спілки й підприємств і що вони самі найбільше праці часу й власного гроша вложили в них та що їхнім мотивом було забезпечення журналові «Самостійна Україна», журналові цілого нашого середовища, сталу появу. Коли б приходилось на когонебудь нарікати за тяжкі перші спроби, то таки лише на загал нашого націоналістичного членства на тому терені, що з різних причин не надто торбувавсь ні розвитком і долею журналу, ні ставленням друкарні, як бази постійного існування й розвитку того цінного органу громадської думки, ні іншими далекойдучими плянами спілки на будуче забезпечити наш терен націоналістичними виданнями, брак яких таки болюче відчувався на кожньому кроці.

За тих несповна два останні роки друкарня й книгарня в Чікаго перейшли ряд менших і більших криз. Та завдяки ідейному, витривалому й працьовитому гуртові наших друзів у Чікаго, а також завдяки Центральній Управі, що перебрала сплату довгів за друкарські машини, ті підприємства не лише вдержались, але до певної міри і розвинулись. Книгарню перенесено до нового приміщення, більш відповідного, поширено її й підкріплено капіталом. Друкарню вивіновано другим лінотипом, різного роду матрицями й шрифтами та іншим дрібним, але потрібним знаряддям. Через те зросли роботи в друкарні. Коли в початках наші друзі працювали в друкарні даром, то тепер друкарня спроможна давати їм частинну винагороду за їхню працю.

Та кожне уліпшення, кожний і малий прогрес до кращого здобувається незвичайно важко через брак поважнішого капіталу. А його потрібно зараз на закуплення друкарської преси, на частинний ремонт деяких машин, на повне вивінування книгарні. Вже найвищий час затруднити в друкарні сталих працівникєв, що допильновували б солідного й своєчасного викінчення всіх робіт, у тому ж і нашого органу «Самостійна Україна».

Всі ці справи були основно обговорювані на надзвичайній конференції. По звітах представників дирекції друкарні й книгарні в Чікаго, друзів Попадюка й Панасюка, по відповідях на численні причин не надто тубуватись ні розвитком ні долею запитання й по основній дискусії Конференція вибрала спеціяльну комісію з п'яти членів, щоб вона приготовила відповідний проєкт розбудови готовилатих наших підприємств. Такий проєкт комісія спрацювала і передала його до продискутовання і схвалення Конференції. У висліді чого Конференція доручила Центральній Управі ОДВУ приступити до негайного придбання капіталу для розбудови тих підприємств зорганізуванням правної корпорації «Української Друкарні й Книгарні» і продажем уділів корпорації ь висоті 100 дол. один. Конференція висловилася за признанням кредиту всім попереднім уділовцям видавничої спілки «Самостійна Україна», коли вони докажуть зложення таких уділів і коли доплатять різницю. За уділи корпорація буде річно виплачувати дивіденду найменше в висоті банкових процентів. За здобуті так гроші мається купити друкарська преса й інше потрібне знаряддя, мається розбудувати книгарня та вкінці мається набути власне спільне приміщення для тих двох підприємств у Чікаго.

Треба лише привітати рішення Конференції ОДВУ і Братніх Організацій, треба лише привітати її мужеську поставу, що вона не зважаючи на теперішне зменшення активности й жертвенности нашого середовища, відважилася ступити на тернистий шлях праці й жертвенности, бо цього вимагає

від нас будучність Організації й руху. Слово тепер за нашим патріотичним членством. Від нього буде залежати скора й успішна реалізація плянів конференції. Потрібно лише дві сотні наших друзів у ЗДА, що докажуть своє розуміння повинности й дороження майбутнім Організації закупленням бодай одного уділу в новій корпорації.

Друзі! Не відтягайтесь, не зволікайте, не чекайте на інших. Хто зараз дає — два рази дає! Голосіться самі і то негайно, ставайте піонерами нашого життя тут, служіть прикладом для інших!...

РЕЗОЛЮЦІЇ

Надзвичайної Крайової Конференції ОДВУ і БО у Нью-Йорку в днях 29 і 30 грудня 1956 року

Учасники Надзвичайної Крайової Конференції ОДВУ й БО висловлюють свою глибоку пошану Злученим Державам Америки, як провідному чинникові в боротьбі Західнього Вільного Світу проти московського імперіялізму і його невільничого комунізму, як оборонцеві ним поневолених і як могутній руці допомоги мільйонам ним загрожених та жертвам його насильства.

Учасники Конференції виявляють свою віру в те, що ідеї співіснування високих вартостей ЗДА — правди і справедливости — з брехнею і насильством червоного Кремлю вже ніколи не повернуть до уваги віруючого й культурного народу Вашінгтона, а навпаки, вони вірять, що ЗДА всім своїм шляхетним змістом і силою стануть до безкомпромісної боротьби за перемогу найвищих цінностей усього людства, аж до повного знищення їх безоглядного ворога — московського імперіялізму і світового комунізму.

Учасники Надзвичайної Крайової Конференції пересилають свій братній привіт Українському Народові на його землях, який в найтяжчих обставинах ворожої окупації і насильства знаходить гідну поставу в обороні своїх прав. Події в місцях в'язнення і в материку дають незбиті докази того, що український націоналістичний рух і ОУН є тими рушійно-формуючими силами в революційно-визвольних процесах, які проходять на теранах України і які є теж гегемонним фактором серед інших поневолених народів. Ці моменти диктують усім революційно-визвольним силам України, що діють поза її межами, знайти шлях для консолідації на чужині.

Учасники Надзвичайної Крайової Конференції вітають і підтримують всі заходи ПУН в напрямі консолідації й координації всіх українських політичних сил на базі Української Національної Ради, бо вірять, що вона за ніяких обставин не зійде з державно-самостійницьких позицій, і що Український Державний Центр буде найдостойнішим репрезентантом наших державницьких ідей. Учасники Конференції визнають теж вповні правильним і підтримують становище ПУН — ОУН в УНРаді, яким строго відстоюється самостійницькі принципи Української Нації в її безкомпромісовій боротьбі за повну державну суверенність.

Надзвичайна Крайова Конференція ОДВУ, УЗХ, МУН і Зарева, стверджуючи вже поновне розкриття світом московсько-комуністичного обману, яким Кремль рівночасно з насильством держить багато народів у своїй неволі, вважає, що в зв'язку з тим всі визвольні дії поневолених народів підуть виразнішим шляхом і скорішим темпом. Тому всі організації системи ОДВУ закликаються до ще тіснішої й видайнішої співпраці для здобуття тих великих сил, яких — у несенні всесторонньої допомоги — очікує від них Український Визвольний Рух. Конференція управнює і зобов'язує всі керівні органи тих Організацій до радикального наставлення всіх апаратів праці до того змісту й міри, щоб місія еміграції в ділянці визвольної допомоги Батьківщині могла бути сповнювана точно й відповідально із такою серйозністю, з якою стоять перед нами сьогоднішні факти й сьогоднішній час.

ВІСТІ З ЦЕНТРАЛЬНОЇ УПРАВИ

Подяка за святочні побажання.

Центральна Управа ОДВУ щиро дякує Управам Відділів ОДВУ, УЗХ, МУН і Зарева, членам ПУН і всім тим, що привітали її з Різдвом Христовим.

Різдвяний привіт від Голови ПУН

Від Голови Проводу Українських Націоналістів, полк. Андрія Мельника, наспів на руки Центральної Управи ОДВУ святочний привіт для членів і прихильників ОДВУ і Братніх Організацій:

«З недалеким святом Різдва Христового і на порозі Нового Року найкращі побажання всього добра всім Вам, Друзі, які не потонули в добробуті гостинної американської землі і які не призабули завдань, що з ними покидали рідну землю.

Бажаю Вам, Друзі, дальших успіхів у жертвенній Вашій праці, надальше непохитної віри в здійснення наших ідеалів. Очікую ще інтенсивнішого Вашого вкладу в визвольну нашу дію.

Бажаю, щоб усім нам на чужині скоро засяла наша вифлеємська зоря і завела в державний храм відновленої Батьківщини.

Слава Україні!

Андрій Мельник, в. р.

Мандрівка по журналах

«ВІЛЬНА УКРАЇНА», ч. 12. Д-р Володимир Лисий продовжує свої цікаві спомини п. н. «Початок німецької окупації в Західній Україні в 1941 році» (від Ради Сеньйорів і Української Національної Ради до Українського Допомового Комітету), заповідаючи написати колись окремо про німецько-українські відносини 1941-1955 років. Правильні, нажаль замало досі насвітлені в споминах сучасників, міркування автора про згадану «коляборацію» українських леґальних чинників з системи Допомогових Комітетів і громадської самоуправи з тих часів у Галичині.

З розмов автора з такими провідниками націоналістів з «ОУН(б)» (так їх означує автор. На нашу думку це означення невірне, але в тій справі взагалі хаос і нема досі всіми устійненої політично-пазовної термінології), як Степаняк, Охримович і інші, довідуємося, що самі вони відмовляли всякого політичного глузду діям тієї організації з червня 1941 року. Висновки автора — і слушні — що з тих подій створено леґенду щойно на еміграції.

«МОЛОДА УКРАЇНА», липень-серпень 1956, ч. 33. В статті Юрія Мартинюка «Шляхом демократичного націоналізму» читаємо:

> «Обов'язком... ОДУМ-у не є лише зберегти український зміст у вузькому колі своїх членів, не лише зменшити почуття самотности і розгублености молодого еміграційного українського покоління по чікаґських і ньюйоркських задвірках, — це все лише попутні обов'язки. Головне завдання лежить, саме, у відшуканні зброї і зброєнні *усього* покоління молодої України, де б вони не були, за ким би вони не йшли сьогодні, зброєння фундаментальними ідеями, що стали б самим змістом їх життя.
>
> *Ці ідеї, це здоровий український націоналізм у демократичних формах всенародньої еманципації...*
>
> Лише здоровий націоналізм спроможний збудувати сантимент лицарських чеснот у серці кожного члена національної спільноти, перетворити еґоїстичні потяги окремих одиниць в альтруїзм служення одиниці цій спільноті, скерування її прагнень, прямувань і мрій у русло прагнень, прямувань і візій нації... Лише цей шлях завершить на національне відродження, що почалося 50 років тому, що зацвіте буйним квітом української весни в усіх сферах життя. І єдиним шляхом до того для української молоді є шлях синтези *віковічної традиції українського демократизму та державнотворчого, здорового українського націоналізму.*

Так то зачали від «резолюційної демократії» і договорилися до «українського націоналізму». Скільки ми вже мали тих «націоналізмів» в українській дійсності? Зачиналося завжди від хрестоносного походу проти націоналізму, а кінчалося на переході на ідеологічні націоналістичні позиції при збереженні своєї дотеперішньої організаційної форми, додаючи до того «свій» прикметник. Ми були свідками «творчого» націоналізму, «теж» націоналізму, «католицького націоналізму», «буржуазного націоналізму», а тепер до них доходить ще й «здоровий» український націоналізм. Та тільки от що. Всі ті «здорові» націоналізми швидше чи пізніше розхворілися і пощезали, а країнський націоналізм, без ніякого додатку і прикметника, всіх їх переживе.

Що й казати, твердий горіх, цей український націоналізм, не легко його стовкти.

УКРАЇНА», серпень 1956. Харківський університет стверджує даними своєї картотеки з 1951 року, що в самій лише Україні взято на облік 2.700 осіб, яким є по 100 літ. В одній тільки харківській області столітніх людей більше, ніж в Англії. В трьох районах харківської области — дворічанському, сахиовщанському і петрівському — їх більше, ніж у Бельгії, Голяндії, Данії, Швайцарії й Фінляндії разом узятих.

Та ніякої в тому заслуги «радянської батьківщини» і її «уряду». Україна завжди славилася своїми столітніми дідуганами, що про них смерть, здається, забула. І не один «січовий дід» за пояс заткнув би сьогоднішніх «комсомольців». Коли ж не перевелися вони до сьогодні помимо жахливої виголоджуючої і народовбивчої московської політики в Україні, то це ще одне свідоцтво сили і здоров'я української нації, що її ніхому не подолати.

«РАДЯНСЬКА ЖІНКА», ч. 10, жовтень 1956. Перші сторінки присвячені містові Львові — розмови з визначними львівськими жінками, репортажі, ілюстрації, вірші. Між іншими, гарний вірш Люби Забашти «Місту Лева» не має в собі нічого «радянського» і його можна б передрукувати в кожному українському журналі. Натомість на ілюстраціях хіба тільки «університет ім. Франка» показував би, що Львів — українське місто, позатим — музей ім. Леніна, пам'ятник Ленінові, пам'ятник Міцкевичеві, «комсомольське озеро» — такі картини можна взяти з першого-ліпшого міста в СССР. Правда, коли порівняти журнал з якимнебудь його номером з-перед 1953 року — зразу видно різницю. Хіба такі наголовки, як «український виноград», «український табір юних альпіністів» хоч сяк-так рівноважать усякі колгоспи ім. Молотова і навіть ще Сталіна. Цікаво, чи побачимо одного дня на обкладинці журналу повідомлення про зміну назви з «Радянська Жінка» на «Українська Жінка»? Покищо перечитали ми там лиш зміну «Міжнародніх Сталінських Премій» на «Міжнародніх Ленінських Премій».

Проте — «відлига» в Україні дуже повільна, або Україна дуже обережна, або на літературних і мистецьких верхах ще далі сидять вірнопідданчі слуги Москви.

Зо спортових заміток довідуємося про успіхи українок на легкоатлетичних міжнародніх змаганнях у Букарешті. Ніна Откаленко — перша в бігу на 40 метрів, друга — А. Лисенко. В стрибках у довжину теж перемогла киянка Л. Радченко.

Славно, українські дівчата, хоч і жаль, що не під рідним своїм прапором виступаєте! Пам'ятаєте Юрія Яновського?

Чудесні дива ходять по морях
І манять нас і закликають ніжно.
Та що нам їхній бунтівливий стяг,
Коли не стяг це нашої вітчизни!

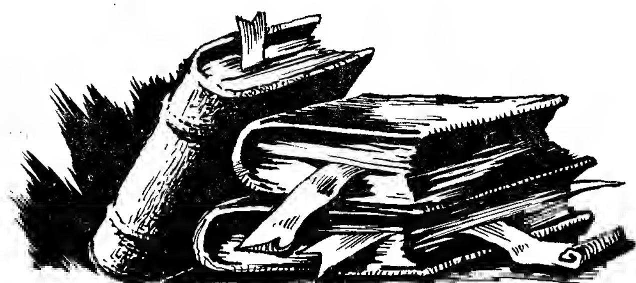
«РІДЕРС ДАЙДЖЕСТ», грудень 1956. Німець, що скрився під прибраним назвищем Ганс Гарт, дістав на городу дол. 2.500, що її цей місячник признає за коротенькі оригінальні описи з власних переживань. Розказує він про те, як переходив границю між двома Німеччинами, де зловила його московська сторожа і звільнив майор МВД, як з підпису на пашпорті показалося пізніше — його односельчанин, що зник багато років до війни і в якому тепер відозвалася німецька кров.

Скільки подібних історій пережизали українці, може більше, як хтонебудь інший з народів, але якось ніхто не пробує пускати їх у світ, не видно їх друком в англомовних журналах.

«СЕЛЕКСІОН ДІ РІДЕРС ДАЙДЖЕСТ» грудень 1956. Видання в французькій мові відомого місячника, дає опис подій у Познані з кінця червня м. р. Пише Люї Фішер. Вже пів року минуло від робітничих заворушень у Познані, революційні дії в Будапешті висунулися на авансцену світової політики, а Польща все таки приковує увагу світу. Нещодавно знаний англійський публіцист, що вважається добрим знавцем совєтських відносин, Едвард Кренкшов, написав статтю — її передруковано в кільканадцяти органах великої світової преси — що відносини в Польщі, хоч не взяли такого спектакулярного революційного обороту, як у Мадярщині, проте для Західнього Стііту куди важніші зародками далекосяглих можливостей уже в недалекому майбутньому. Тому не видається нам дивно, що найбільш поширений у світі місячних, що друкується на різних мовах і переступає накладом пів мільйона примірників, ще раз вертається до познанської револьти, хоч вона виглядає вже закінченою справою. Закінченою на вулицях міста і присудом у суді — так, але далеко не закінченою в причинах, що її зродили і в наслідках, що їх у польському народі залишили.

«РЕВЮ ПОЛІТІК Е ПАРЛЯМЕНТЕР» листопад 1956. Андре Кокатр-Зільгіен в статті «Римська Церква супроти націоналізмів» стає речником частини французьких католиків у здивуванні, чому Ватикан викликує враження, що стоїть по стороні арабів у французько-арабському конфлікті. Аналізуючи відношення католицької Церви до устабілізованої державної влади — в принципі, почавши від св. Павла і св. Томи з Аквіну, і в практиці, у відношенні Папського Престолу і вищої католицької ієрархії до націоналістичних визвольних рухів, навіть таких наскрізь католицьких народів, як італійці й ірляндці — автор доказує, що Римська Церква завжди ворожа була націоналізмові, уважаючи, що він, неначе «світська релігія», відвертає увагу людей від спасіння своїх душ. Навіть в Ірляндії не католики, тільки протестанти видали великих провідників визвольної боротьби, і протестантські англійські ліберали краще до неї ставилися, як Рим і англійські католики. Після цього історичного вступу, для автора тим дивніше теперішнє становище Риму, якому чинять реверанси арабські провідники і який пильно бережеться чимнебудь вразити революційний арабський світ. Жалі автора були б більш зрозумілі, якби представляв він опінію всього французького католицького загалу. Але велика його частина, на чолі з відомим католицьким письменником Франсуа Моріяком, зайняла разом з Римом промусулманське становище. Чому, — питається автор. Хіба не в надії навернути їх з ісляму на християнство. Делікатно суґґерує відповідь — з політичного опортунізму.

«Юнайтед Стейтс Ньюз анд Ворлд Ріпорт», 14. 12. 56. Адмірала Артур Редфорд, Голова Ради Шефів Штабів ЗДА, в промові дня 29 листопада 1956 року на конференції в Вашінґтоні виступив з інтерпретацією американської миролюбности, що на тлі повені всяких заяв з усіх сторін і на всіх щаблях суспільної й державної ієрархії в ЗДА про мир, мир і мир за всяку ціну вносить свіжий подув у душне повітря. Ось його слова: «Історія свідчить, що не всі війни були злі і не завжди мир був добрий. Бувало, що війна творила атмосферу спільної дії, співпраці, взаємного розуміння і великодушности між народами. І навпаки, в мирі часто тріюмфували обман, глум і неувага до всього, що морально слушне... Бо в цьому світі є речі дорожчі від того, чи буде війна чи ні. Я розумію під тим надії і замагання людей, ідеали особистої свободи і духових вартостей під Божим покровом. Я розумію під тим духа, що заставляв великих людей історії цінити волю більше як мир, багатство і навіть саме життя».

«НОВИЙ ШЛЯХ 1930 — 1955», *ЮВІЛЕЙНА КНИГА*, *Вінніпеґ 1956*, *ст. 320.*

Коли Ви, Читачу, візьмете до рук «Новий Шлях, прийшовши ввечорі додому з праці, коли Ви або тільки переглянете його, або й уважно дещо з нього почитаєте, ледви чи спиниться довше Ваша увага на невеликих цифрах під наголовком. Ви, мабуть, перевірите дату, чи це вже свіже число, але можна б об заклад побитися, чи не просовгнеться Ваш зір по надписі «Рік XXVIII, ч. 1 (2297)». А коли й завважите, чи збудить це відгомін у Вашій душі? Чи бодай на хвилину застановитеся Ви, що це значить двадцять вісім літ видавничої і журналістичної праці на американському континенті та ще й під прапором українського націоналізму?

Відповідь на це питання дасть Вам «Ювілейна Книга Нового Шляху», де в статтях, спогадах, цифрах, порівняннях і світлинах Ви крок за кроком можете разом з «Новим Шляхом» пройти всю його довгу й далеку дорогу від немовляти в пелюшках аж до срібного ювілею. Пишуть там його редактори, адміністративні й технічні працівники, кореспонденти, кольпортери, збирачі оголошень — безчисленна громада українців у Канаді й поза нею, що для них «Новий Шлях» був другом, дорадником і дороговказом за останнє чверть століття. Ви чуєте, як жива сила б'є на Вас з безлічі людей на фотознімках. Коли Ви завдасьте собі труду й порахуєте тих 270 світлин людей, що стояли в найближчому відношенні до «Нового Шлях» і пригадаєте, що це ще далеко не всі, — Вам тоді розкриється тайна успіху «Нового Шляху». Він жив для народу і нарід його підтримував. Його кличі йшли до живих сердець, торкали найбільш укриті в них струни і відбивалися голосним відгомоном у суспільстві.

Все те Ви знайдете в «Ювілейній Книзі» — і вплив «Нового Шляху» на формування націоналістичної думки серед української громади в Канаді, його апостольську працю в віддалених від шляхів і міст людських оселях, розкиданих по лісових і залізничих таборах робітників, спрагнених доброго і щирого українського слова. Відблиск його гарячого патріотизму й любови до України знаходив собі дорогу аж ген поза тюремні мури в Україні. Його радощі й смутки, надії, сумніви й вагання, все переборені сильною вірою в свій нарід — все те говорить Вам «Ювілейна Книга» на своїх сторінках.

І те, що пережив «Новий Шлях» за двадцятьп'ять літ, Ви можете пізнати за кілька годин, купивши й перечитавши його «Ювілейну Книгу». Подумайте, чи не варто це зробити?

Ви в той же самий час збагатите свій власний життєвий досвід збірним досвідом згуртованих у «Новому Шляху» й довкола нього українців, перед Вами розкриється не одне, чого Ви, хочби й самі теж тих двадцятьп'ять років прожили на американському континенті, може й не завважили.

І тоді, якщо Ви вже були другом «Нового Шляху»,

Ви вдчуєте велике з того вдоволення, коли ж Ви ним не були — напевно станете.

Зиновій Книш

ЩО ТАКЕ КОМУНІЗМ?

«WHAT IS COMMUNISM» — edited by Richard M. Ketchum, New York 1955,p. 191

Автор старається передати американській публіці істоту комунізму, його переродження в большевизм, коротку історію його в Росії, захоплення влади в сателітних країнах, а надівсе — захоплення влади в сапеку для ЗДА і для всього вільного Західнього Світу.

Рахуючися з пересічним американським читачем, що звик більше до радіо, кіна й телевізії, як до книжки, а коли вже й читає, то радніше всякі «магазини» і «дайджести», — редактор старався погрупувати матеріял короткими розділами, даючи їм наголовки, що вже самі в собі показують на зміст, і при тому густо ілюструє свою книгу. Ілюстрацій у книзі чи не більше, як самого друкованого слова — тим хіба лише способом можна сьогодні прикувати увагу пересічного американця до поважнішого змісту лектури.

Хоч назагал у книзі вірно зображена квінтесенція большевизму, як спрямованого на заволодіння світом руху, конспіративно кермованого з московського центру, все ж таки багато в ній недотягнень.

Найперше — і це для нас дуже болюче — в списку літератури нема ані одного українського джерела. Як не бідна наша політична совєтознавча література, та ще й в англійській мові, проте може вона виказати бодай кілька поважних позицій, без яких не може обійтися ніхто, хто хоче серйозно досліджувати большевизм. Хто відкидає досвід народу, що найдовше стоїть у боротьбі з московським большевизмом і знає його з найбільш інтимного боку — той ніколи не може повнотно насвітлити того явища. А тимчасом, якщо йдеться нпр. про примусову працю в большевицьких таборах смерти, джерела майже повністю взяті зо свідчень 9.000 польських поворотців після амнестії в 1941 році. Вони далеко не вичерпують справи, так само як і свідчення тих осіб, що їх большевики звільнили вже після смерти Сталіна. Не хочемо йти аж так далеко, що автор свідомо поминув українські свідчення, скоріше схильні ми допустити, що вони до нього не дійшли, бо мало їх на англійській мові.

Якщо йдеться про територію СССР — в книзі ввесь час мова тільки про Росію. Нічого нема про відосередні рухи, про національний спротив московському володінню. Голод — у Росії, не в Україні, боротьба з колективізацією теж не в Україні, тільки в СССР. В розділі про «Націоналізм у СССР» більше говориться про національні меншини», як про «різні національності в СССР». Ні одного разу не вжито в книзі слова «Україна» і «український» і це вже заставляє нас ставитися з деяким підозрінням до автора та його інтенцій.

Навіть у такій ділянці, як церковна політика большевиків, нема ніже слова про знищення української автокефальної або греко-католицької Церков.

Перечитавши книгу, ставимо собі запит: чи автор осягнув свою ціль поінформувати коротко, але вичерпно і всесторонньо американського читача про загрозу большевизму і фатальні його наслідки в країнах, де він захопив владу? Тільки частинно, коли маємо на думці його соціяльні переміни або машину терору, спрямовану на знищення людської гідности й громадянських свобід. Одначе один з найбільших злочинів большевицької Московії — винищування цілих народів, — не стає перед очима читача в цілій своїй жахливості і то головно тому, що автор старанно випустив зо свого огляду все, що відноситься до московсько-українських взаємовідносин.

Зиновій Книш

НАДІСЛАНЕ ДО РЕДАКЦІЇ

Вісті, орган Українського Допомового Комітету в Бельгії, місячник, 1956, чч. 10,11.

Наш Клич, офіційний орган української колонії в Аргентіні, тижневик, 1956, чч. 33 — 43.

Українське Життя, тижневик в Чікаґо, чч. 13 - 15.

Український Селянин, орган Союзу Земель Соборної України — Селянської Партії, місячник, 1956, ч. 5 (41) і 6 (42).

Книжки:

Новий Шлях 1930-1955, Ювілейна Книга, Вінніпеґ 1956, ст. 320.

Ірена Книш: Перші кроки на еміґрації (з недавного минулого), В-во Культура й Освіта, Вінніпеґ 1955, ст. 39.

Ірена Книш: Іван Франко та рівноправність жінки, у сторіччя з дня народження. Накладом авторки, Вінніпеґ 1956, ст. 154.

***

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Високоповажаний Пане Редакторе!

В числі 7-8 (93) «Самостійної України» за липень-серпень 1956 появилася стаття п. н. «В річницю національного злочину», в якій невідомий автор, підписаний буквами СС, уживає такого вислову: «Вони вказують Україні, що вона має двох ворогів: зовнішніх грабіжників і своїх Каїнів-Козіїв».

Читаючи це, мається враження, що авторові статті йдеться про те, щоб відштовхнути від українського зорганізованого життя всіх українців, що носять назвище «Козій».

Редакції «Самостійної України» повинно бути відомо, що після житомирського злочину ПУН призначив спеціяльну Слідчу Комісію і вона ствердила, що вбивник сл. п. Сеника й Сціборського походив з т. зв. бандерівського середовища і що для законспірування своєї особи користувався вкраденим паспортом Козія з Любачева, з яким опісля члени тієї Комісії розмовляли. Деякі з них живуть тепер на американському континенті і вони могли б це підтвердити.

Для Вашої інформації, подаю, що в самій тільки Любачівщині жили сотні Козіїв і багато з них тепер на еміграції.

Сподіваюся, що Редакція «Самостійної України» помістить мойого листа для спростування жалюгідного вислову і це буде реабілітацією Козіїв, у тому числі й мене, від поставленого їм у згаданій статті закиду.

З пошаною до Вас

Маріян Козій,
Вінніпеґ.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Радо містимо цього листа і жаліємо, що через непорозуміння сталася прикрість українцям, що носять ім'я Козіїв, бо це не лежало в інтенції ні автора, ні редакції «Самостійної України. Вбивник сл. п. Сеника й Сціборського прикрився назвищем Козія, як колись убивник сл. п. полк. Євгена Коновальця скрився за назвищем чесної і патріотичної української родини Валюхів. Обидва назвища стали вже символами і, хоч і в українській громадськості відомо, що вони неправдиві, то помимо всіх спростувань і вияснень вони не зникнуть. Ми розуміємо кривду всіх, що називаються Козіями і Валюхами, дарма що не в нашій силі її направити. При нагоді до цієї справи ще повернемося.

MR. I. JANOWYCH
162 W. ISABEL ST.
ST. PAUL 7, MINN.

INDEPENDENT UKRAINE
COOPER STATION P. O. BOX 4
NEW YORK 3, N. Y.

Return Postage Guaranteed

PRINTED MATTER